

REKABET KURUMU

Raporun Türü	Sektör Araştırması
Kapsamı	4. ve 6. maddeler
Başvuru Kayıt Tarih ve Sayısı	-
Raporun Tarih ve Sayısı	25.11.2009
İlgili Daire	4. Daire Başkanlığı
Sektör	Finansal Hizmetler-Bankacılık
Konu	Tüm Kartları Kabul Kuralı'nın rekabet üzerindeki etkilerine ilişkin 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 27. maddesinin (a) bendi çerçevesinde yapılan sektör araştırması.
Yatay / Dikey	Dikey
Mesleki İndeks Alanı	Bağlama, çift taraflı pazarlar, paralel ağlar
Raportörler	Esin AYGÜN, Bekir KOCABAŞ, Sinan BOZKUŞ, Hale GÜNDÜZ, Selvi KOCABAY

REKABET KURUMU

4. Daire Başkanlığı

I. KONU

Bankalararası Kart Merkezi A.Ş.'nin (BKM) Yönetim Kurulu kararlarıyla banka kartları ile ilgili ortak takas komisyonu oranı belirlenmesine muafiyet tanınmasına ilişkin başvuru üzerine alınan 13.03.2008 tarih ve 08-24/249-82 sayılı Rekabet Kurulu Kararının sonuç bölümünün 5. maddesinde *“5464 sayılı Kanun’un 17. maddesinin değiştirilerek, üye işyerlerinin kartlı ödeme araçları arasından yalnızca birisi ile yapılan alışverişleri kabul edebilmelerine ve diğerini reddedebilmelerine imkan tanıyacak şekilde düzenlenmesi yönünde Rekabet Kurulu görüşünün Kanun’un 27 (g) ve 30 (f) maddeleri uyarınca Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na (BDDK) gönderilmesine”* karar verilmiştir. Konuya ilişkin olarak BDDK’ya 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanununun 17. maddesinin değiştirilerek, üye işyerlerinin kart hamillerinin sadece banka kartı ile yaptıkları alışverişlerini kabul edebilmesine de imkân tanıyacak şekilde düzenlenmesi yönünde görüş yollanmıştır. Gönderilen görüşe cevaben gelen 15.04.2008 tarih ve 2288 sayılı yazıda 5464 sayılı Kanunun “Tanımlar” başlıklı 3 üncü maddesinin (h) bendinde yer alan “Banka kartı veya kredi kartı” ifadesinden hareketle üye işyerleri ile üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar arasında düzenlenecek sözleşmelere, sadece banka kartı ya da sadece kredi kartı kabulünün sağlanacağına dair hükümler konulabileceği gibi her ikisinin de kabulüne ilişkin hükümler konulmasının mümkün olduğu, 5464 sayılı Kanunun bu konuda bir kısıtlama getirmediği ifade edilmiştir. Buna ilaveten 5464 sayılı Kanunun “Kartın kontrol ve kabulü” başlıklı 17. maddesi gereğince, üye işyerlerinin, kart hamillerinin yapmış oldukları mal ve hizmet alımlarının bedelini banka kartı ya da kredi kartı ile ödeme taleplerini kabul etmek zorunluluğunun bulunduğu, üye işyerinin banka kartı ya da kredi kartı kabulü ile işlem yapabilmesinin yine işyeri sözleşmesinde belirtilen hükümlere bağlı olacağı belirtilmiştir.

Yukarıda yer alan ifadelerden, 5464 sayılı Kanun uyarınca üye işyeri sözleşmesi bulunan işyerlerinin kredi kartı veya banka kartı ile ödeme şekliyle birini kabul etmek zorunluluğu bulunmakla birlikte sadece banka kartı veya sadece kredi kartı kabul etmek hakkına sahip olduğu, her iki kart türünü kabul zorunluluğunun 5464 sayılı Kanundan kaynaklanmadığı ve böyle bir zorunluluk varsa tamamen

tarafklar arasinda yapilan özel hukuk sözleşmesinden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun üzerine hazırlanan 27.06.2008 tarihli Bilgi Notu Rekabet Kurulu'nun 03.07.2008 tarih ve 08-43 sayılı toplantısında görüşülerek tüm kartları kabul kuralı (TKK kuralı) hakkında bilgi ve belge edinilmesini ve bu bulgular sonucunda 4054 sayılı Kanun'un ilgili maddeleri kapsamında gerekli işlemlerin yapılmasını teminen, Kanun'un 27 inci maddesinin (a) bendi çerçevesinde sektör araştırması yapılmasına karar verilmiştir.

Bu çerçevede, uluslararası düzeyde anılan kuralın uygulayıcısı konumundaki kartlı sistem kuruluşları olan Visa ve MasterCard'dan, kartlı ödeme hizmetlerinde en yüksek pazar payına sahip 6 bankadan ve bu bankalarla üye işyeri sözleşmesi imzalayan çeşitli sektörlerdeki teşebbüslerden konu ile ilgili bilgiler ve görüşleri istenmiştir. Kartlı sistem kuruluşlarına gönderilen yazılarda kartlı sistem kuralları içerisinde TKK kuralının bulunup bulunmadığı ve varsa bu kuralın ne gibi faydalarının olduğu sorulmuş, bankalara gönderilen yazılarda ise Visa ve MasterCard kuralları gereği üye işyeri sözleşmelerinde Visa/MasterCard markalı bir kartın kabul edilmesi durumunda aynı markalı diğer kartların da kabul edilmesinin zorunlu olduğu yönünde bir hükmün bulunup bulunmadığı, Visa/MasterCard kurallarından kaynaklanmasa dahi bankanın bu yönde bir uygulamasının bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Üye işyerlerinden de bankalarla imzaladıkları üye işyeri sözleşmelerinde Visa/MasterCard kuralları veya banka uygulamaları gereği TKK kuralının bulunup bulunmadığı ve böyle bir hüküm varsa bunun kendileri açısından faydaları ve zararlarına ilişkin görüşleri ile kredi kartı ve banka kartına ait komisyon oranlarının farklılık gösterip göstermediği bilgileri istenmiştir.

Yapılan incelemeler neticesinde elde edilen bilgi, tespit ve değerlendirmeler aşağıda sunulmuştur.

II. YAPILAN İNCELEME ve TESPİTLER

II.1. Kartlı Ödeme Sistemlerinin İşleyişi ve Sektöre İlişkin Veriler¹

Bir mal veya hizmet satın almak isteyen tüketicilerin ödeme yapmak için kullanabileceği başlıca üç seçenek bulunmaktadır: Nakit, çek ve kartlı ödeme sistemleri araçları. Ülkemizde alışverişlerde, tüketiciler açısından nakit kullanımının riskli ve büyük miktarda alımlar için uygun olmayan bir yöntem olması; işyerleri açısından ise çekin daha riskli bir ödeme aracı olması nedeniyle satış noktalarında özellikle perakende alımlarda nakit ve çek kullanımı kabul görmemekte ve nispeten sınırlı kalmaktadır. Bu nedenlerle kartlı ödeme araçları yıllar itibariyle büyük bir yaygınlık kazanmıştır. Ülkemizde en sık kullanılan kartlı ödeme araçları kart ihraç eden bankalar tarafından sunulan kredi kartları ve banka kartlarıdır².

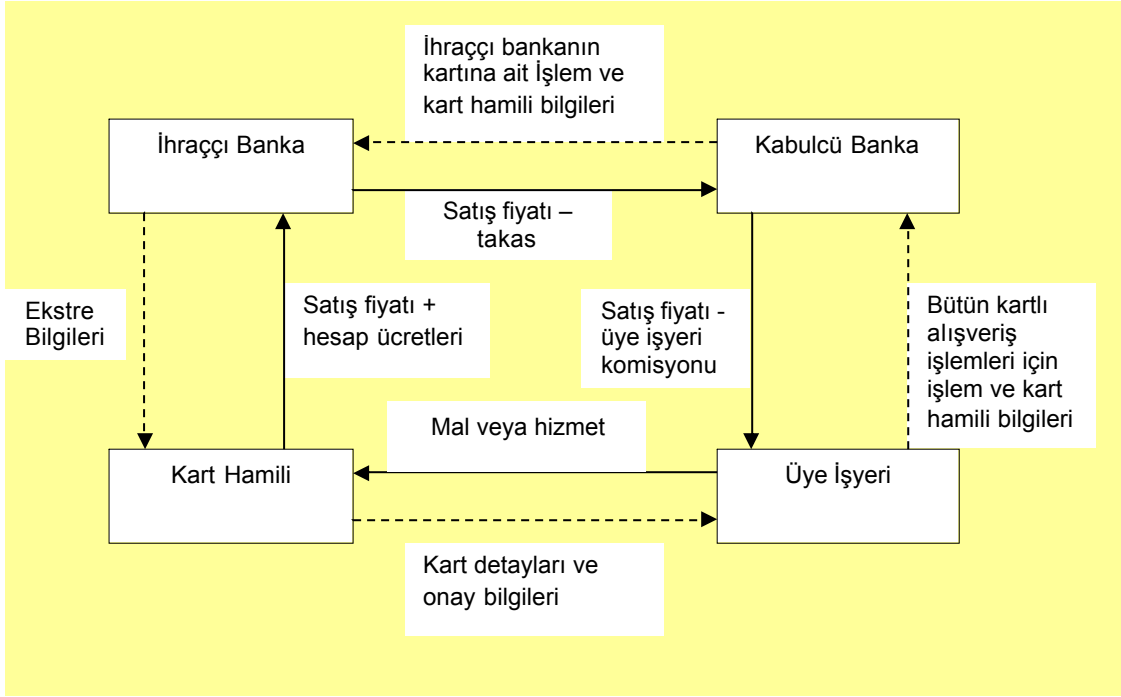
Kartlı ödeme sistemlerinde, bir bankanın üstlenebileceği iki işlev bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ihraççılık, ikincisi ise kabulcülüktür. Bir banka aynı anda kabulcü ve ihraççı olabileceği gibi, sadece ihraççı durumunda da olabilir. Kart ihraç eden bankalar kredi kartları basmakta ve müşterilerine dağıtmakta, kabulcü bankalar ise üye işyerleri ile belirli bir komisyon (işyeri komisyonu) ücreti karşılığında anlaşmalar yaparak bu işyerlerine satış noktası terminalleri (POS-Point of Sale Terminal) sağlamaktadır. Kart kabul eden bankalar ise, işyerleri ile anlaşma yaparak bu işyerlerine POS dağıtmaktadır. Bir işyeri bir kabulcü banka ile anlaşma yapınca, o bankada söz konusu işyeri için bir hesap açılmakta ve işyeri tüketicilerin kartlı ödeme yapmalarından kaynaklanan bütün alacaklarını anlaşmalı olduğu bu bankadan almaktadır. Örneğin, bir işyeri A bankası ile anlaşmalı olsun ve tüketici B bankasının kredi kartını kullanarak bu mağazadan alışveriş yapsın. Bu durumda, mağaza B bankası ile herhangi bir iletişim kurmamakta, alışveriş tutarını A bankasından almaktadır.

Aşağıdaki şekil, bir kredi kartı ile yapılan alışverişte, bilgi ve para akışını özetlemektedir:

¹ Bu bölümde yer alan bilgilerin hazırlanmasında 22.12.2004 tarih ve SR/04-18 sayılı Soruşturma raporundan ve Office of Fair Trading (OFT) tarafından MasterCard hakkında yürütülen inceleme sonucunda hazırlanan CA98/05/05 sayılı rapordan faydalanılmıştır.

² Bunların dışında ülkemizde kullanılsa da charge card ve mağaza kartları (store cards) olarak adlandırılan ve kredi kartlarına benzer özellikler sergileyen kartlar da bulunmaktadır.

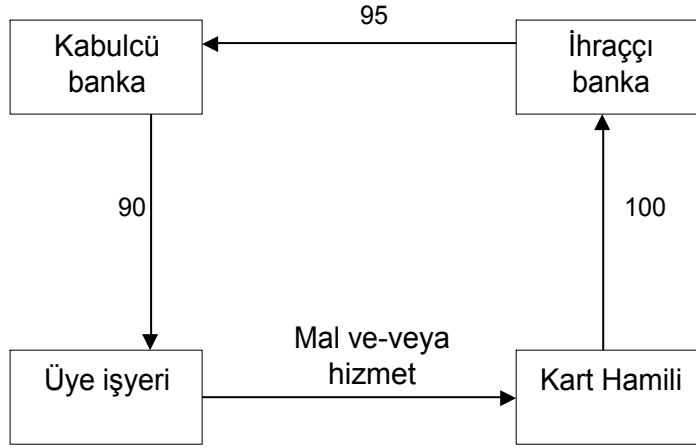
Şekil-1: Dört Taraflı Bir Kartlı Ödeme Sisteminin İşleyişi

Yukarıdaki şekilde kesik oklar bilgi akışını, kesik olmayan oklar ise para akışını ifade etmektedir. Buna göre, kart hamilinin kart bilgileri, üye işyerindeki POS cihazı aracılığıyla kabulcü bankaya aktarılmakta, oradan da kart hamilinin bankasına, yani ihraççı bankaya aktarılmaktadır. İhraççı banka, kart hamiline her ay hesap özeti bilgilerini yollamaktadır. Kart hamili ise üye işyerinden almış olduğu mal veya hizmetin bedelini kendi ihraççı bankasına ödemekte, ihraççı banka da takas komisyonunu kestikten sonra kalan bedeli üye işyerinin kabulcü bankasına ödemektedir. Son olarak kabulcü banka, üye işyeri komisyonunu kestikten sonra kalan meblağı üye işyerine aktarmaktadır. Bazı üye işyerleri, kabulcü bankalardaki alacaklarını hemen tahsil etmeyip belirli bir süre bekletmekte ve bunun karşılığında kabulcü bankaya bir işyeri komisyonu ödememektedir. Bu işleme bloke denmektedir.

Aşağıdaki örnekte kart hamilinin 100 TL'lik alışveriş yapmış olduğu ve takas komisyonunun %5, işyeri komisyonunun da %10 olduğu varsayılmaktadır. Bu durumda ödenmesi gereken meblağlar aşağıdaki şekilde gösterilmektedir:

Şekil 2: Takas Komisyonu ve Üye İşyeri

Yukarıdaki şekilde oklar üzerinde yazılan sayılar, okun başındakinin ucundakine kaç TL ödediğini göstermektedir. Görüldüğü gibi, 100 TL'lik bir alışveriş yapılması durumunda kart hamili, kartını kullandığı kendi bankasına 100 TL ödemekte, ihraççı banka bu meblağdan takas komisyonunu keserek kabulcü bankaya 95 TL ödemekte, kabulcü banka ise üye işyerine yine 100 TL üzerinden işyeri komisyonu olan 10 TL'yi kestikten sonra 90 TL ödemektedir.

Bazı durumlarda, kart hamilinin bankası ile üye işyerinin anlaşmalı bankası, yani ihraççı ve kabulcü bankalar aynı olabilir. Bu tür işlemlere takassız (on-us) işlemler denmekte olup bu durumda bir takas işlemi gerçekleşmemektedir. Takas işlemi gerçekleşmediğinden, kabulcü banka için herhangi bir takas maliyeti oluşmamakta, bu nedenle de bankalar takassız işlemler için üye işyerlerinden daha düşük üye işyeri komisyonu talep etmektedir. Sonuçta bir kabulcü banka ile bir işyeri arasında yapılan sözleşmede, biri takaslı, öteki ise takassız işlemler için olmak üzere iki ayrı üye işyeri komisyonu bulunmaktadır.

Yukarıda yer verilen sistemin işlemesi ve kabulcü banka ile ihraççı banka arasındaki takas-mutabakat işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için kartlı sistem kuruluşları faaliyet göstermektedir. Dünyada en yaygın olan ve bilinen kartlı sistem kuruluşları Visa ve MasterCard'dır. Bunların dışında American Express (Amex), Diners Club ve JCB gibi platformlar da hizmet vermektedir. Visa ve MasterCard dört-taraflı sistemler (four-party systems) olarak adlandırılmakta, buna karşın Amex ve Diners Club gibi kuruluşlar ise üç-taraflı sistemler (three-party systems) olarak adlandırılmaktadır. Visa ve MasterCard, ihraççılık ve kabulcülük yapan bankaların

oluşturduğu birlikler olup, kart kullanıcısının ve üye işyerinin farklı bankalarla çalışabildiği sistemler olduğu için dört-tarafli sistemler sayılmaktadır. Bu tip bir işlemde Visa ya da MasterCard'ın takas kuralları ve oranları geçerlidir; ancak üye işyeri ve kart kullanıcısından tahsil edilecek ücretleri üye bankalar kendileri belirlemektedir. Amex ve Diners Club ise hem doğrudan kart ihraç ederek kart kullanıcılarından ücret almakta hem de üye işyeri anlaşması yaparak komisyon geliri elde etmekte ve bu yönüyle dört-tarafli sistemlerden ayrılmaktadır.

Ülkemizde kartlı ödeme sistemlerine ilişkin veriler BKM tarafından derlenmektedir. BKM verilerinden hareketle kartlı sistem kuruluşlarının pazar payları incelendiğinde dünya genelindeki duruma paralel şekilde Visa ve MasterCard'ın sektörü domine ettiği görülmektedir. Diğer kuruluşlar olan Amex ve Diners Club gibi kartlı sistemlerin pazar payları ise önemsiz düzeydedir. Yıllar itibarıyla kredi kartı ve banka kartı adetleri aşağıdaki şekildedir:

Tablo 1: Kredi kartı adetleri

Kart Kuruluşu	2004	2005	2006	2007	2008
Visa	13.202.147	15.989.986	17.800.385	20.878.744	24.332.198
MasterCard	13.450.664	13.963.095	14.623.148	16.416.829	18.824.985
Diğer	28.677	25.162	9.800	39.606	236.842
Toplam	26.681.128	29.978.243	32.433.333	37.335.179	43.394.025

*Kaynak: BKM

Tablo 2: Banka kartı adetleri

Kart Kuruluşu	2004	2005	2006	2007	2008
Visa (Electron)	15.041.623	21.420.912	26.541.163	29.298.847	32.657.096
MasterCard (Maestro)	24.506.797	25.624.465	26.365.813	25.582.844	27.280.123
Özel Markalı Banka Kartı	3.536.574	1.197.992	557.081	628.401	614.265
Toplam	43.084.994	48.243.369	53.464.057	55.510.092	60.551.484

* Kaynak: BKM

2009 yılının ilk altı aylık verilerine göre ülkemizde kredi kartları pazarındaki pazar payları şu şekildedir:

Tablo-3: 2009 İlk 6 Ay Kredi Kartı Alışveriş Hacmine Göre Pazar Payları (İhraççı)

Banka	Pazar Payı
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
Ara Toplam	84,2%
Diğer	15,8%

* Kaynak: BKM

Tablo-4: 2009 İlk 6 Ay Kredi Kartı Alışveriş Hacmine Göre Pazar Payları (Kabulcü)

Banka	Pazar Payı
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
Ara Toplam	81,1%
Diğer	18,9%

* Kaynak: BKM

2009 yılının ilk altı aylık verilerine göre ülkemizde banka kartları pazarındaki pazar payları ise şu şekildedir:

Tablo-5: 2009 yılı ilk 6 ay verilerine göre ihraççı (issuer) bankaların pazar payları (banka kartı)

Banka	Pazar Payı
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
Diğer (19 adet banka)	15,4%

* Kaynak: BKM

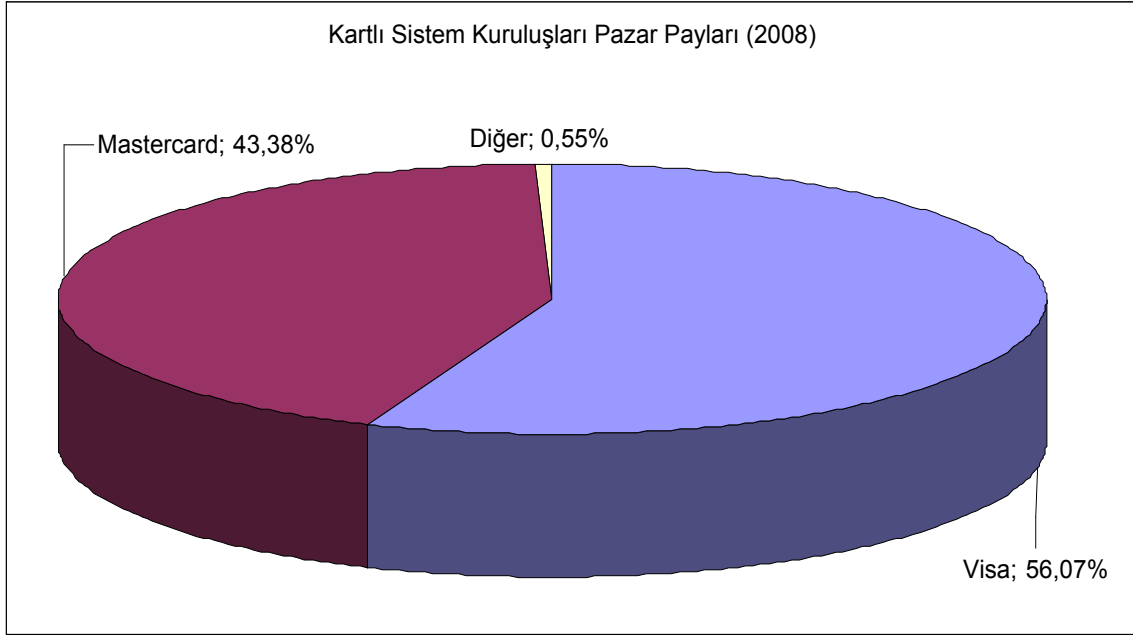
Tablo-6: 2009 yılı ilk 6 ay verilerine göre kabulcü (acquirer) bankaların pazar payları (banka kartı)

Banka	Pazar Payı
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
...	...%
Diğer (13 adet banka)	17,0%

* Kaynak: BKM

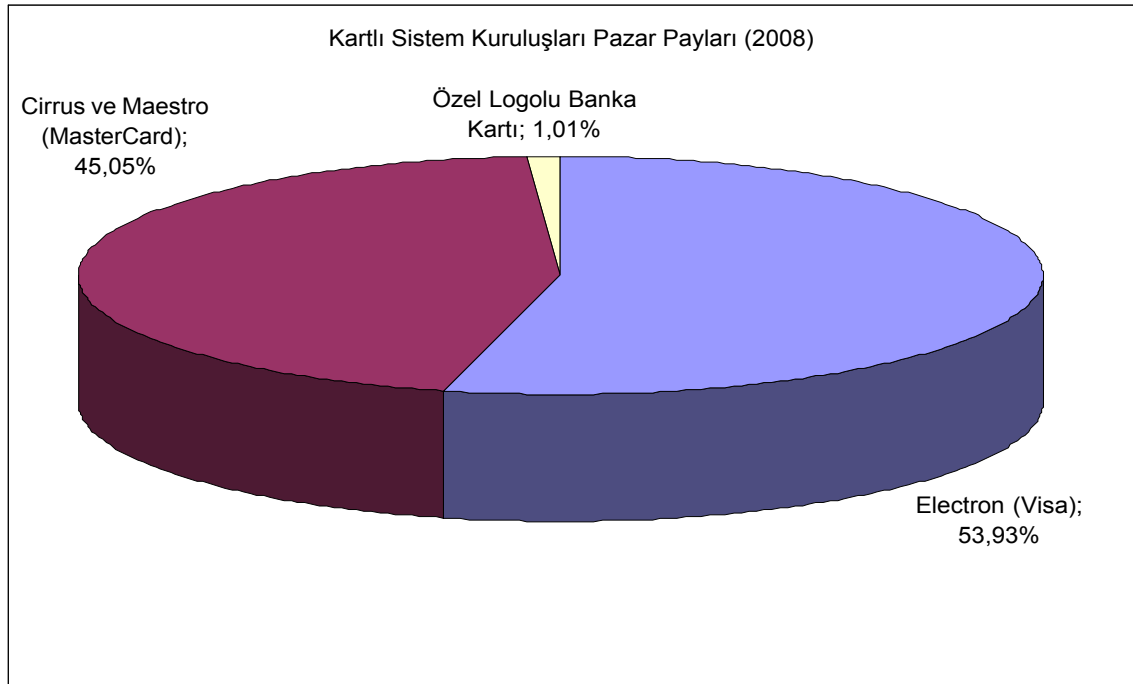
2008 yılına ait kredi kartı ve banka kartı adetleri baz alınarak hesaplanan pazar payları ise şu şekildedir:

Şekil 3: Kartlı sistem kuruluşlarının kredi kartı adetleri bazında pazar payları

* Kaynak: BKM

Şekil 4: Kartlı sistem kuruluşlarının banka kartı adetleri bazında pazar payları

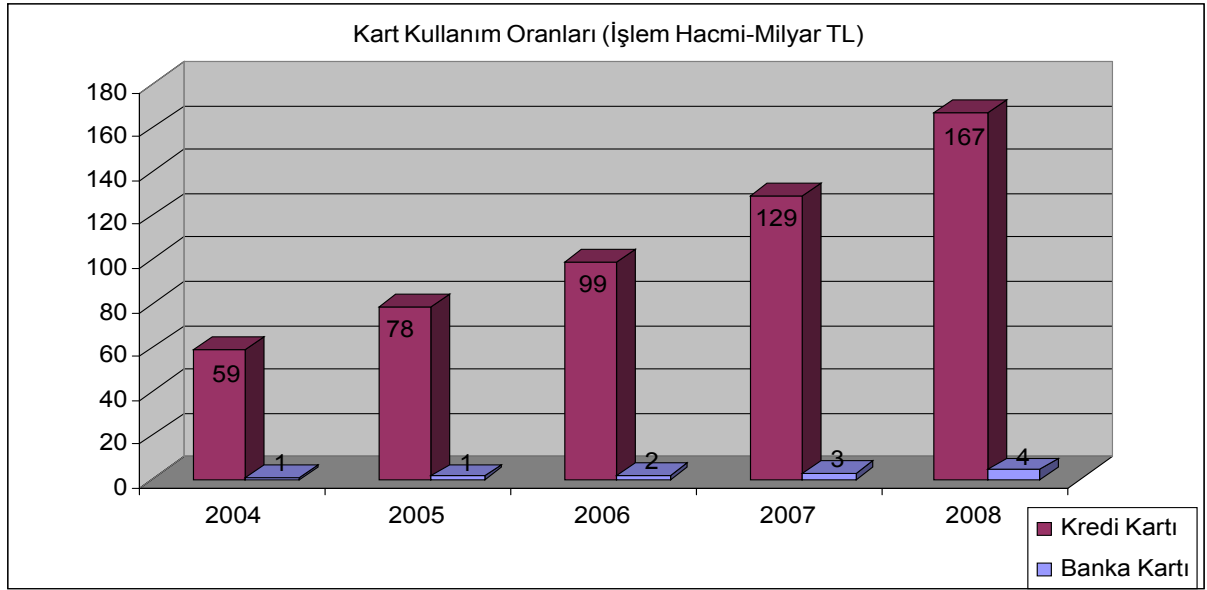

* Kaynak: BKM

Yukarıda yer verilen kart adetlerinden de anlaşılacağı üzere ülkemizde yetişkin başına neredeyse bir karttan fazla düşmektedir. Yıllar itibariyle kart adetleri istikrarlı bir şekilde artmaya devam etmektedir. Banka kartları kredi kartlarından sayıca fazla olsa da bu kartların alışverişlerde kullanım oranları oldukça sınırlıdır. Özellikle enflasyonist dönemde ödeme erteleme özelliği sayesinde alışveriş tarihinden

yaklaşık bir ay sonra ödemeye imkân tanınması, taksitli alışveriş yapılabilmesi ve ödül-puan gibi nedenlerle kredi kartları, diğer ödeme araçlarına (nakit ve banka kartı) nazaran orantısız bir şekilde büyümüştür. Yıllar itibariyle kredi kartı kullanımı çok az miktarda azalsa da bu oran %97 seviyesinin altına düşmemiştir. Buna karşın alışverişlerde banka kartı kullanımı halen çok sınırlı ve önemsenmeyecek düzeydedir.

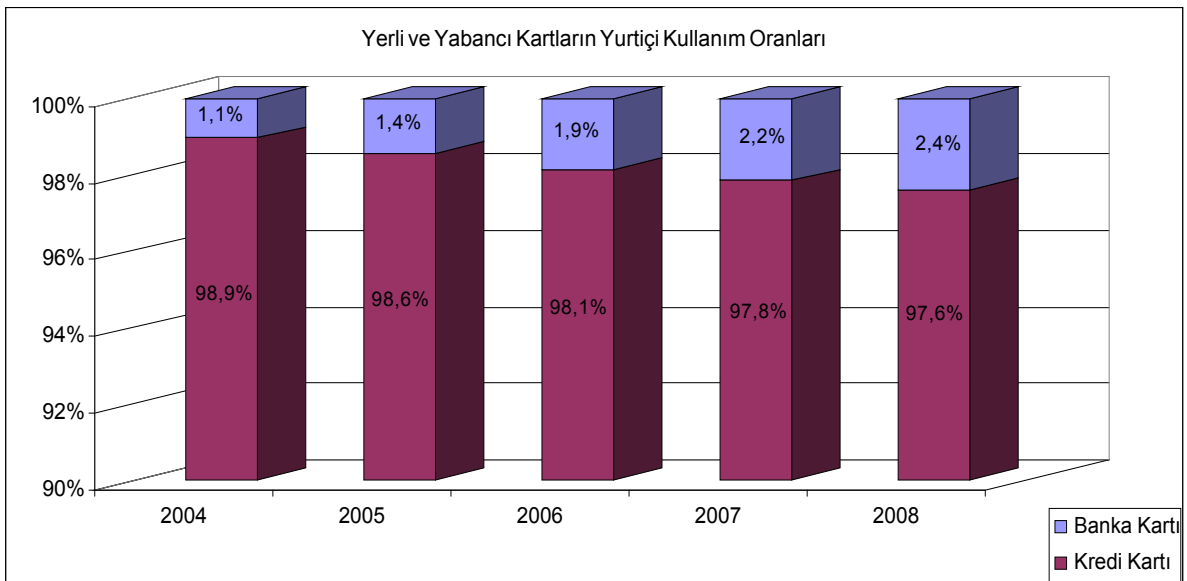
Şekil 5: Türkiye’de Kart Kullanım Hacmi (Yerli ve yabancı kartların yurtiçi alışveriş tutarı)

*Kaynak: BKM

Aynı yıllara ait kullanım oranları ise aşağıdaki şekildedir:

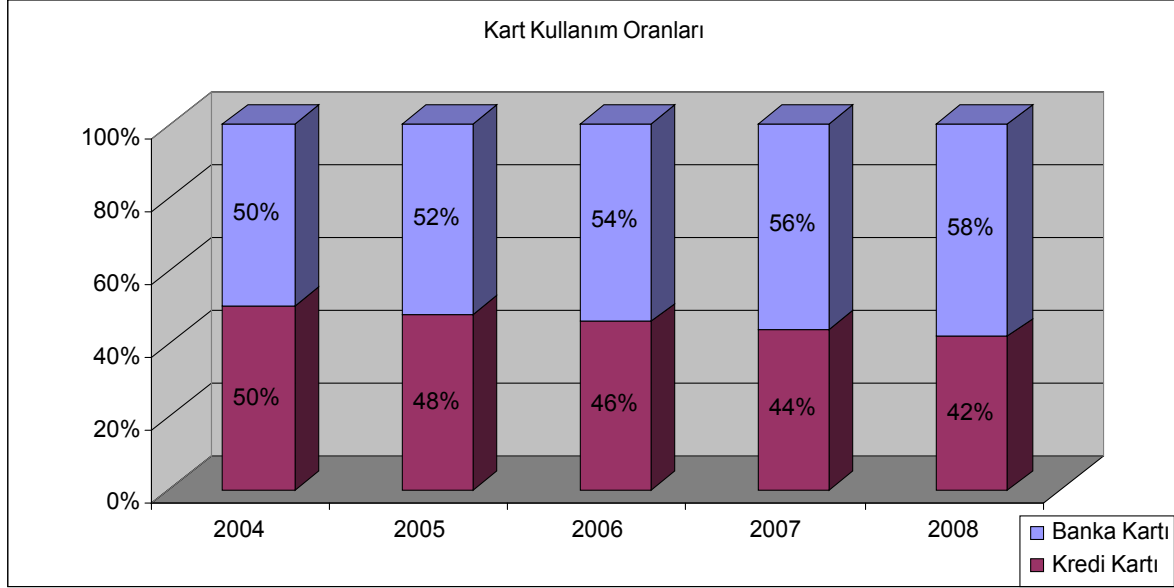
Şekil 6: Kart Kullanım Oranları

*Kaynak: BKM

Dünya ortalamaları incelendiğinde ise, banka kartı ile yapılan alışveriş tutarı kredi kartından daha fazla gerçekleşmektedir. Kredi kartı ve banka kartlarının dünya genelinde kullanımına ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Şekil 7: Yıllar İtibariyle Kart Kullanım Oranları

*Kaynak: Nilson Report³

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere, kartlı ödeme sistemleri, her geçen gün ekonomik hayatın içine daha fazla girmekte ve hem tüketicilere hem de teşebbüslere sağladığı faydalar nedeniyle adeta vazgeçilmez bir hal almaktadır. 2008 yılı verilerine göre ülkemizde kartlı ödeme sistemleri ile yapılan toplam harcamalar, 166 milyar TL'yi aşarak GSYİH'nin %17'sinin üzerine çıkmıştır. Kredi ve banka kartı ile yapılan işlemlerin bu şekilde artması ve neredeyse dolaşımdaki paranın (currency) yerini almasıyla birlikte, kartlı ödeme sistemi piyasalarının etkin işleyişi ile toplumsal refah arasındaki korelasyon daha da güçlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, günümüzde kartlı ödeme sistemi piyasalarında yaşanan olumlu veya olumsuz gelişmelerin toplumsal refah üzerindeki yansımaları, her zamankinden daha belirgin şekilde hissedilmeye başlanmıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak son yıllarda tüm dünyada düzenleyici kuruluşların ve rekabet otoritelerinin dikkatleri bu piyasalara yönelmiş ve bu bağlamda çeşitli müdahalelere şahit olunmuştur⁴.

³ <http://www.nilsonreport.com/issues/2008/914.htm>

⁴ Aşağıda ayrıntılarıyla açıklanacağı üzere, kartlı sistem kuruluşlarının uygulamalarına yönelik olarak ABD ve AB'de yürütülen incelemeler ile anılan sektöre yönelik olarak Avustralya'da hayata geçirilen kapsamlı düzenlemeler bunun bir örneğini oluşturmaktadır. Ülkemizde de özellikle son yıllarda kredi

II.2. Tüm Kartları Kabul Kuralı

Kartlı ödeme sistemi piyasalarının etkin ve rekabetçi bir şekilde işleyişine yönelik farklı hukuk sistemlerindeki rekabet hukuku uygulamaları incelendiğinde, bu alandaki çalışmaların genellikle Visa ve MasterCard gibi kartlı sistem kuruluşlarının ve bu kuruluşlar bünyesinde bir araya gelen bankaların yatay veya dikey nitelikteki uygulamalarına yoğunlaştığı görülmektedir. Bilindiği üzere, tüm dünyada Visa ve MasterCard, kendi markalarının kullanımının yaygınlaşması, sistemin değerinin artması gibi amaçlarla üye işyerlerine uymaları gereken bazı kurallar koymaktadır. Bu kuralların rekabet hukuku bağlamında değerlendirilebilecek uygulamaları ise başlıca iki başlık altında incelenmektedir: Üye işyerlerinin kartlı ödeme araçlarını fiyatlaması ile ilgili kısıtlamalar ve üye işyerlerinin seçici davranmasını engelleyen kısıtlamalar. Fiyatlamaya ile ilgili kısıtlamalar, ilave ödeme yasağı (no-surcharge rule)⁵, indirim yasağı (no-discount rule)⁶, farklılaştırma yasağı (no-differentiation rule)⁷ ve ayrımcılık yasağı (no-discrimination rule)⁸; fiyat-dışı kısıtlamalar ise üye işyerlerinin aynı marka ürünler arasında seçim yapma hakkını kısıtlayan TKK kuralı (honor-all-card rule), müşterileri belirli tip kartları kullanmaya yöneltme yasağı (no-steering rule)⁹ olarak sıralanabilir¹⁰. Mevcut inceleme, yukarıda sayılan kısıtlamalardan sadece *Tüm Kartları Kabul Kuralı* hakkında yürütülmektedir¹¹.

TKK kuralının “tüm ürünler” ve “tüm ihraççılar” olmak üzere iki temel yönü vardır. Tüm ürünler yönü, bir işyerinin, örneğin Visa markalı bir kartı kabul etmesi durumunda, Visa markalı herhangi bir kartı da kabul etmek zorunda olmasıdır. Kuralın bu yönü nedeniyle, bir işyerinin örneğin sadece Visa markalı bir standart kredi kartlarını kabul edip, daha yüksek komisyonlu “premium” kartlarını kabul etmemek gibi bir seçeneği bulunmamaktadır. Kuralın tüm ihraççılar yönü ise, işyerlerine hangi

kartı faiz oranları ve ekstre tarihleri ile ilgili düzenlemeler yapılmış; ayrıca Rekabet Kurumu tarafından da takas komisyonlarına yönelik bir müdahalede bulunulmuştur.

⁵ İşyerlerinin ödeme aracı ne olursa olsun tüketicilerden aynı fiyatı tahsil etmesini zorlamaya yönelik olarak, kart birlikleri tarafından getirilen veya yasalarla düzenlenen bir kuraldır

⁶ Tüketicilerin ürünü peşin alınması durumunda işyerlerinin indirim yapmasını yasaklayan kuraldır.

⁷ Kartlar arasında ayırım yapmayı yasaklayan kuraldır. Aynı marka altındaki kartlara farklı fiyattan satış yapılmasını yasaklayan kuraldır.

⁸ İşyerlerinin indirim veya başka yollarla müşterinin bir ödeme aracının kullanımını azaltmaya yönelik uygulamalarını yasaklayan kuraldır.

⁹ İşyerlerinin bir ödeme aracını daha çok tercih etmelerini engellemeye yönelik kuraldır.

¹⁰ LEVITIN, A. J.; “Priceless? The Economic Cost of Credit Card Merchant Restraints”, *55 UCLA Law Review*, 1321, 2007-2008, sf. 1335-36.

¹¹ Mevcut sektör araştırmasının konusu TKK kuralı ile sınırlı olmakla birlikte, rekabet hukuku açısından benzer kaygılar içeren diğer kısıtlamaların da TKK kuralı ile birlikte değerlendirilerek bütüncül bir yaklaşımın geliştirilmesinin daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir.

banka tarafından ihraç edilmiş olduğuna bakılmaksızın, bütün Visa markalı kartları kabul etme yükümlülüğü getirmesidir. Kuralın söz konusu yönü nedeniyle, işyerleri anlaşmalı olduğu bankaların kartları dışındaki kartları da kabul etmek zorunda bırakılmaktadır. Anılan kuralın en belirgin sonucu, işyerlerinin farklı maliyet yapılarına sahip kartları seçmelerine imkân tanımaması ve bir kartı kabul etmek istemeyen teşebbüsleri reddettikleri sisteme ait tüm kartları reddetmek zorunda bırakmasıdır¹².

İncelemenin bu bölümünde TTK kuralının kaynağı, ilgili mevzuat hükümleri, kart kuruluşlarının kuralları ve ilgili sektörlerden gelen yazılar çerçevesinde değerlendirilecektir.

II.3. İlgili Mevzuat

Kartlı ödeme hizmetlerini düzenleyen temel mevzuat, 5464 sayılı “Banka ve Kredi Kartları Kanunu” ile bu Kanun’a dayanılarak çıkarılan “Banka ve Kredi Kartları Yönetmeliği”nden oluşmaktadır.

5464 sayılı Kanun’un “Kapsam” başlıklı 2. maddesine göre kartlı sistem kuran, kart çıkaran, üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar ile üye işyerleri ve kart hamilleri bu Kanun hükümlerine tâbidir. Kanun’un 4. maddesi uyarınca kartlı sistem kurma, kart çıkarma, üye işyerleri ile anlaşma yapma, bilgi alışverişi, takas ve mahsuplaşma faaliyetinde bulunmak isteyen kuruluşların Kuruldan (BDDK) izin almaları şarttır.

Kanun’un “Kartın Kontrolü ve Kabulü” başlıklı 17. maddesi ise aşağıdaki şekildedir:

“MADDE 17 - Üye işyerleri, kart hamillerinin yapmış oldukları mal ve hizmet alımlarının bedelini banka kartı ya da kredi kartı ile ödeme taleplerini kabul etmek zorundadır. Bu zorunluluk indirim dönemlerinde de geçerlidir. Üye işyerleri, kart hamilinden kartın kullanılması dolayısıyla komisyon veya benzeri bir isim altında ilave bir ödemede bulunmasını isteyemez. Bu hükme aykırı davranılması halinde, üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar tarafından üye işyeri sözleşmesi feshedilir ve bir yıl süreyle yeni bir sözleşme yapılamaz.”

Yukarıda yer alan madde uyarınca üye işyerleri, müşterilerin kredi kartı ya da banka kartı ile yapacakları alışverişlerde bu kartları kabul etmek zorundadırlar. Ancak madde metninde tam olarak anlaşılamayan ve farklı uygulamalara yol açabilecek

¹² Aşağıda belirtileceği üzere, Türkiye uygulamasında bankaların üye işyerlerine kendileri tarafından ihraç edilen tüm kartların kabulünü zorlamasıyla TTK kuralının fiilen “tüm kartlı sistem kuruluşları” yönü de ortaya çıkmıştır.

olan ve işbu sektör araştırmasına esas teşkil eden durum ise üye işyerlerinin bu ödeme araçlarından yalnızca birini kabul etme imkânının olup olmadığı hususudur. Bazı bankalar üye işyerlerinin bu madde hükmü doğrultusunda tüm kartları kabul etmelerinin zorunlu olduğunu ifade etmişlerdir¹³. Bununla birlikte anılan hükmün nasıl anlaşılması gerektiği ile ilgili olarak Kanun'un uygulanmasından sorumlu olan BDDK'ya gönderilen yazıya cevaben iletilen ve Kurumumuz kayıtlarına 15.04.2008 tarih ve 2288 sayı ile intikal eden ve ayrıntısına yukarıda yer verilen yazıda üye işyerleri ile üye işyeri anlaşması yapan kuruluşlar arasında düzenlenecek sözleşmelere, sadece banka kartı ya da sadece kredi kartı kabulünün sağlanacağına dair hükümler konulabileceği gibi her ikisinin kabulüne ilişkin hükümlerin konulmasının da mümkün olduğu, 5464 sayılı Kanunun bu konuda bir kısıtlama getirmediği ifade edilmiştir.

Yukarıda yer verilen mevzuat hükümleri ve düzenleyici kurum görüşü doğrultusunda, TKK kuralının 5464 sayılı Kanun'dan kaynaklanmadığı kanaatine ulaşılmıştır. Bu çerçevede TKK kuralının kartlı sistem kuruluşlarının (Visa/MasterCard) ve/veya bankaların uygulamalarından kaynaklanıp kaynaklanmadığı araştırılmıştır.

II.4. Kartlı Sistem Kuruluşları Tarafından Gönderilen Yazılar

II.4.1. MasterCard Europe'dan Gelen Yazı-I

MasterCard Europe (MasterCard) tarafından gönderilen ve Kurum kayıtlarına 20.11.2008 tarih ve 7682 sayı ile intikal eden yazıda MasterCard, MasterCard Kurallarının 5. Bölüm (Üye İşyeri ve Satış İşlemleri – kabulcü banka ve üye işyeri yükümlülükleri ile kabul prosedürlerine ilişkin bilgileri içeren bölüm), 5.6.1. Kısmı'nda "Tüm Kartları Kabul" kuralının yer aldığını doğrulamaktadır. Hüküm aşağıdaki gibidir:

"Kabulcü banka, Üye İşyerlerinin her birinin işbu 5.6. Kural'da belirlenen Kart kabul koşullarına uymasını sağlamalıdır.

5.6.1 Tüm Kartları Kabul – Bir Üye İşyeri ödeme için uygun biçimde sunulan tüm geçerli Kartları, ayırım yapmadan kabul etmelidir. Bir Üye İşyeri, bir Kart ile alım yapmak isteyen müşteriler arasında ayırım yapmayan bir politika izlemelidir. Halkın bütününe açık olmayan (özel bir kulüp gibi) bir Üye İşyeri, kendi nezdinde satın alma ayrıcalığına haiz Kart Sahipleri tarafından uygun biçimde sunulan geçerli tüm Kartları kabul ettiği sürece bu kurala uyumuş kabul edilir."

¹³ Türkiye Garanti Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

MasterCard, kuralın faydasının anlaşılabilmesi için TKK kuralı ve “Ödeme Garantisi” nin açıklanması gerektiğini belirtmiş ve bu iki unsurun, dört taraflı bir sistem olan MasterCard sisteminin iki temel direğini oluşturduğunu ifade etmiştir.

Ödeme Garantisi işlevi, plana katılan (ve dolayısıyla MasterCard markasını işyerinde taşıyan) üye işyerinin, planın doğrulama, yetkilendirme ve işleme alma usullerine ilişkin kurallarına uyduğu sürece, (i) kart sahibinin hesabında yeterli fon olmaması (temerrüde karşı koruma) ve (ii) kartın, üçüncü bir kişi tarafından dolandırıcılık amacıyla kullanılması (dolandırıcılık riskine karşı koruma) hallerinde bile tüm işlemler için tam ödeme yapılacağından emin olmasını sağlar. Dolayısıyla, bu iki kademeli teminat sonucunda, üye işyeri kart sahibi hakkında kredi araştırması yapmak, pahalı bir tahsilât faaliyeti işletmek ve temerrüt ya da dolandırıcılık nedeniyle zarara uğramak zorunda kalmaz.

MasterCard, garanti işlevinin, TKK kuralı ile birlikte, kartların evrensel kabulünün, özellikle de sınır-ötesi kabulünün sağlanması açısından temel öneme sahip olduğunu belirterek, böyle bir garantinin olmaması halinde çoğu üye işyerinin ödeme kartlarını, nakit ile aynı değerde olmayacakları için, kabul etmeyeceğini vurgulamıştır.

Gelen yazıda, ödeme kartlarının üye işyerlerine yönelik garanti işlevinin faydalarının, 1999 yılında Eurocommerce'e ilettiği bir yazıda Avrupa Komisyonu (Komisyon) tarafından da kabul edildiği ifade edilmektedir:

"Kart tabanlı ödeme sistemlerinin üye işyerleri açısından taşıdığı avantajlardan bir tanesi, üye işyerinin belirli temel usulleri (belirli bir eşğin üzerinde yetkilendirme istemek gibi) izlemiş olması halinde, kart sahibi tarafından girilen borcun ödemesinin garanti altında olmasıdır. Dolayısıyla üye işyerinin temerrüt riski yoktur. Dört taraflı bir sistemde, bu ödeme garantisi ihraççı banka tarafından sağlanır. Bu olmadan, kabulcü bankanın üye işyerinden satın aldığı borcu, ihraççı bankadan tahsil etme garantisi olmayacak (factory body durumunda kalacak) ve ödeme kartları da garantisi olmayan Çekler ile aynı değere sahip olacaktır. Sistem, kart sahipleri ve üye işyerleri için cazibesinin büyük kısmını kaybedecek ve muhtemelen ayakta kalamayacaktır. Ödeme garantisi, kart sahipleri tarafından girilen şüpheli borçlara karşı bir tür sigorta olarak görülebilir. Bu ödeme garantisi, bir kartla ödeme işlemine ilişkin alışverişin işleme alınmasına ilave bir hizmet olarak görülmelidir"

MasterCard, TKK kuralına göre, MasterCard ödeme kartı planına katılan bir üye işyerinin, tüm satış yerlerinde geçerli bir şekilde çıkartılmış tüm MasterCard

kartlarını ödeme aracı olarak kabul etmek zorunda olduğunu ve kart sahipleri arasında ihraççı bankanın kimliğine göre ayrımcılık yapmamayı kabul edeceğini, TTK kuralının bu şekilde, MasterCard kabul markası taşıyan tüm üye işyerlerinin ayırım yapmadan kartını kabul etmesini temin ederek kart sahibine fayda sağlayacağını ifade etmektedir. Yazıda, TTK kuralının, MasterCard gibi sınırlar aşırı, dört taraflı bir ödeme kartı planının dayandığı ikinci temeli oluşturduğu ve tanımı gereği MasterCard markasının ödemeler için kabul edildiği her yerde geçerli olan küresel bir kural olduğu belirtilmektedir. Kuralın, kartların evrensel kabulünün sağlanması açısından hayati önem taşıdığı ve TTK kuralı olmadan kart sahiplerinin, özellikle de yurtdışında bulunan bir üye işyerinin, bu üye işyeri MasterCard kabul markasını satış yerinde taşıyor olsa da, kartlarını bir ödeme aracı olarak kabul edeceğinden hiçbir zaman emin olamayacağı vurgulanmaktadır.

Yukarıda yer verilen yazıda aşağıdaki hususlara da değinilmiştir:

"[Komisyon], ihraççı bankanın kimliği ne olursa olsun kartların evrensel olarak kabul edilmesini sağladığı için, ödeme kartı sistemlerindeki Tüm Kartları Kabul Kuralının ilgili sistemlerin gelişmesini teşvik ettiği konusunda Europay ile aynı görüştedir. Bir üye işyerinin ya da kabulcü bir bankanın, kartı örneğin yurtdışında bulunan bir banka (ya da diğer yurtiçi bankalar) tarafından verilmiş olması nedeniyle reddedebilmesi halinde, Europay ödeme sistemleri doğru bir şekilde çalışmayacaktır. Ödeme sistemlerinin gelişmesi, ihraççı bankaların, kabulcü bankalar ile sözleşme yapmış üye işyerleri tarafından kartların kabul edileceğinden emin olabilmesine bağlıdır. Böyle bir teminatın yokluğunda bir ödeme kartının üzerindeki marka ya da logo anlamı ve değerinin büyük kısmını kaybedecektir; bu durum özellikle de uluslararası bir kart söz konusu ise geçerlidir ve seyahat halindeki kişiler yurt dışındaki ödemeleri için sık sık kartlardan yararlanmaktadır."

MasterCard tarafından dikkate alınması istenen diğer bir karar ise Komisyon'un, Visa International kararıdır. Komisyon 9.8.2001 tarihli kararında (Visa kurallarındaki) TTK kuralının Roma Antlaşması'nın 81(1). Maddesi kapsamı dışında kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Aşağıda yer verilen 66-69. paragraflar konu ile doğrudan ilişkilidir.

"(66) Visa ödeme kartı sistemindeki tüm kartları kabul kuralına göre, üye işyerlerinin ödeme için doğru bir şekilde kullanılan Visa ve Electron sembolünü taşıyan bütün geçerli kartları kabul etmesi gerekmektedir. Ancak bu kural belirli bir Visa kartı kabul eden üye işyerlerinin Electron banka kartı gibi diğer bütün Visa ürünlerini aynı koşullarla kabul etmek zorunda olduğu anlamına gelmemektedir; fakat üye işyerleri belirli bir markaya ait geçerli her Visa kartı kabul etmelidir. Söz gelimi Visa kartları kabul eden üye işyerleri, kredi kartı

(İngiltere’de genellikle görüldüğü gibi), kredilendirilmeyen ödeme kartı (deferred debit card) (Belçika’da büyük ölçüde görüldüğü gibi) ya da anında ödemeli banka kartı (İngiltere ve Fransa’da görüldüğü gibi) olmasına veya klasik ya da ticari Visa kartı olmasına bakmaksızın bütün Visa kartları kabul etmek zorundadır."

"(67) Komisyon tüm kartları kabul kuralının, ihraççı bankanın ismine bakılmaksızın kartların dünya çapında kabul edilmesini sağlayarak ödeme sistemlerini geliştirdiği konusunda Visa ile aynı görüşü paylaşmaktadır. Bir üye işyeri ya da kabulcü banka yurt dışındaki bir bankanın (ya da yurt içindeki başka bankaların) ihraç ettiği kartları reddetme imkânına sahip olursa Visa ödeme sistemi işleyemez. Bir ödeme sisteminin gelişmesi, ihraççı bankaların, diğer kabulcü bankalarla sözleşmesi olan üye işyerlerinin kartlarını kabul edeceğinden emin olabilmesine bağlıdır. Böyle bir garanti olmaksızın bir kart üzerindeki marka ya da logo, özellikle uluslararası bir kart söz konusu olduğunda, anlamını ve kullanılabilirliğini kaybedecektir ve seyahat edenler yurt dışındaki ödemeler için genellikle kartlardan yararlanmaktadır."

"(68) Tüm kartları kabul kuralı uyarınca üye işyerlerinin kart türüne ve üye işyeri ücretine bakmaksızın belirli bir markaya sahip bütün kartları kabul etmesi zorunluluğunun rekabeti sınırlayıcı olduğu söylenemez. Kabulcü bankaların üye işyerlerinden aldığı ücretlerin farklı olması değişik Visa kart türlerinin bağlantısız ürünler olduğunu göstermez. Ayrıca üye işyeri ücreti, Visa International tarafından değil kabulcü bankalar tarafından belirlenmektedir ve çoğunlukla bu ücret duruma göre görüşülmektedir. Yalnızca çalıştığı bankanın tahsis edeceği üye işyeri ücretine bağlı olarak belirli bir Visa kartı kabul edip etmeme tercihini bir üye işyerine bırakmak Visa International ödeme kartlarının evrensel geçerliliğini tehlikeye atacaktır. Kart sahipleri Visa kartlarının geçerli olup olmayacağını önceden bilemeyeceklerdir. Ayrıca verilen Visa kart türlerinin kart veren kuruluşlara göre ve ülkelere göre değiştiği göz önünde bulundurulmalıdır. Açıkçası, yalnızca ödemek zorunda olduğu üye işyeri ücretine bağlı olarak belirli bir Visa kartı kabul edip etmeme tercihi üye işyerlerine bırakılırsa bu durum, kartın uluslararası işlevini tehlikeye atacaktır. Son olarak, Visa International tüm kartları kabul kuralı, üye işyerlerinin gelecekte verilecek Visa kartları kabul etmesini gerektirmemektedir çünkü üye işyerleri herhangi bir zamanda Visa kartı kabul etmeyi bırakabilir."

"(69) Dolayısıyla, (Visa kurallarındaki) tüm kartları kabul kuralının Antlaşmanın 81(1). Maddesinin ve AEA Anlaşmasının 53. Maddesinin kapsamına girmediği görülmüştür."

Yazıda, son olarak, yukarıdaki kuralların ve ilkelerin aynı şekilde MasterCard planı için de geçerli olduğu ve Komisyonun şimdiye kadar, daha önce vermiş olduğu karardan ayrılmak ya da MasterCard aleyhinde işlemlere başlamak yönünde bir niyeti olmadığı belirtilmektedir.

II.4.2. MasterCard Europe'dan Gelen Yazı-II

MasterCard Europe'dan gelen ve Kurum kayıtlarına 03.08.2009 tarih ve 5530 sayı ile intikal eden yazıda MasterCard tarafından Türkiye'de sunulan kart türleri ve bu kartların kullanım amaçları bakımından açıklamalar getirilmiştir. Buna göre, tüm kredi kartları MasterCard markasını taşımakta; tüm banka kartları Maestro markasını taşımaktadır. Buna ek olarak TTK kuralının MasterCard ve Maestro markaları için ayrı olduğu; dolayısıyla üye işyeri tarafından MasterCard'ın ödeme aracı olarak kabul edilmesi durumunda Masestro kartları kabul etmek yönünde bir zorunluluğu olmadığı ifade edilmiş ve bunun tersinin de geçerli olduğu vurgulanmıştır.

II.4.3. Visa Europe Services Inc. Tarafından Gönderilen Yazı

Visa Europe Services Inc. (Visa) vekilleri tarafından gönderilen ve Kurum kayıtlarına 02.06.2009 tarih ve 3875 sayı ile intikal eden yazıda, Visa tarafından Türkiye'de sunulan kart türleri ve bu kartların kullanım amaçları bakımından açıklamalar getirilmiştir. Buna göre, tüketici/ticari tüm kredi kartları Visa markasını taşımakta; tüketici/ticari tüm banka kartları Visa Electron markasını taşımaktadır. Bu durum aşağıdaki tabloda daha ayrıntılı olarak görülebilir.

Tablo 7: Visa Ödeme Kartları

Kart Tipi	Tüketici Kartı	Ticari Kart
Kredi Kartları	Visa	Visa
Banka Kartları	Visa Electron	Visa Electron

Gönderilen yazıda TTK kuralına ilişkin açıklamalarda da bulunulmuştur. Bu çerçevede, Visa markasını kullanan üye işyeri, düzenleyen bankanın kimliği ve Visa kartının türünden (banka veya kredi kartı) bağımsız olarak, satış noktasında bütün Visa kartlarını kabul etmek zorundadır. Visa Electron markasını kullanan üye işyeri, satış noktasında, bütün Visa Electron kartlarını kabul etmek zorundadır. Ancak Visa Electron markasını kullanan üye işyeri, satış noktasında diğer Visa kartlarını kabul etmek zorunda değildir. Bir başka deyişle, TTK kuralı, Visa ödeme kartları olan Visa markalı ve Visa Electron markalı kartlar arasında ayırım yapmaktadır. Visa Electron, ayrı bir kabul markasıdır ve her bir işlemde otorizasyon öngörülmesi gibi farklı teknik özellikler ile işlem görmektedir. Ancak, TTK kuralı kartın türüne, -kredi kartı veya banka kartı- olmasına göre bir ayrıma gitmemektedir.

Gelen yazıların içeriğinden TKK kuralının Visa ve MasterCard markası altında ihraç edilen kartlar bakımından geçerli olduğu ve banka bazında ayırım yapmaksızın kabul yükümlülüğü getirdiği; bununla birlikte Visa ve MasterCard'ın kredi kartı markaları, Visa/Electron ve Maesro'nun ise banka kartı markaları olduğu dikkate alındığında, kuralın kredi ve banka kartlarının birbirine bağlanması sonucunu doğurmadığı anlaşılmıştır.

II.5. Bankalardan Gelen Yazılar

TKK kuralının banka uygulamalarından mı yoksa kartlı sistem kuruluşlarının kurallarından mı kaynaklandığının ortaya çıkarılması, bankaların üye işyerlerine banka kartı ve kredi kartı ile yapılan alışverişler için uyguladığı komisyon oranları hakkında bilgi edinilmesi ve kural uygulanmakta ise bunun faydalarının neler olduğunun tespiti açısından, kartlı ödeme araçları ile yapılan alışverişlerde Türkiye'de en yüksek pazar payına sahip bankalar olan Akbank T.A.Ş. (Akbank), Finansbank A.Ş. (Finansbank), Türkiye Garanti Bankası A.Ş. (Garanti Bankası), HSBC Bank A.Ş. (HSBC), Türkiye İş Bankası A.Ş. (İş Bankası) ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. (Yapı Kredi) Bankasından bilgi istenmiştir. Gelen yazıların içeriğine aşağıda yer verilmiştir.

II.5.1. Türkiye Garanti Bankası A.Ş.

Kurum kayıtlarına 11.09.2008 tarih ve 6065 sayı ile intikal eden Garanti Bankası'nın yazısında, Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu gereğince kartlı sistem kuruluşları ile lisans sözleşmesi imzalamış diğer banka ve kuruluşlarca yurtiçinde veya yurtdışında çıkartılan/çıkartılacak olan tüm kredi ve banka kartlarının, üye işyerlerinde kullanılması imkânını sunduğu ifade edilmektedir.

Garanti Bankası'nın üye işyerleri ile imzaladığı sözleşmelerin "Kart İbrazı ve Kabulü" başlıklı 2. maddesi şu şekildedir:

"Üye işyeri, satacağı mal veya hizmet karşılığı olarak tercih yapmadan Kredi Kartı Sistemleri'nin doğrudan üyesi olan Banka'nın çıkarttığı Kredi Kartları ile diğer kuruluşlarca yurtiçinde veya yurtdışında çıkartılan ve çıkartılacak olan söz konusu sistemlere dahil tüm kredi kartlarını; Banka Kartı ile Banka'nın çıkarttığı/çıkartacağı diğer kartları ödeme aracı olarak kabul eder. Üye İşyeri, Üye'nin ibraz ettiği ve o Üye İşyeri'nde geçerli kartı kabul etmek zorundadır. Kullanılacak kart konusundaki tercih hakkı Üye'ye aittir."

Garanti Bankası ile BP Petrolleri A.Ş. (BP) arasında yapılan ve BP tarafından bir örneği sunulan "Bonus ve Shop&Miles Kredi Kartı Programı Sözleşmesi"nin "Yurt

içi ve Yurt Dışı Kart Kuruluşları ile Olan İlişkiler” başlıklı maddesi ise aşağıda yer verilen şekildedir:

“Taraflar, işbu Sözleşme’de yer alan hususların hiçbir zaman Kredi kartı Sistemleri’nin mevcut ve ileride konulabilecek kurallarına aykırı olamayacağını ve bu kuruluşların mevcut ve ilerideki uygulamalarına aykırılık teşkil etmemesi/etmeyeceği gerektiği konusunda mutabık kalmışlardır. Aykırılık halinde bu kuruluşlarca konulan kuralların geçerli olacağını taraflar kabul ve beyan ederler.”

Diğer taraftan Garanti Bankası’nın; halihazırda ... adet üye işyeri ile sözleşme imzaladığı, ancak üye işyerlerine ilgili kartlı sistem kuruluşu lisansı ile ihraç edilen kartı kabul etme zorunluluğu getirilmediği belirtilmektedir. Örneğin, ... adet üye işyerinden ... adedinin Amex lisansı ile çıkartılan yurtdışı kredi kartlarını kabul ederken diğerlerinin kabul etmediği bildirilmektedir. Buna ek olarak üye işyerlerinin, bu kuruluşların kartlarının işyerlerinde ödeme aracı olarak kullanılmasını istemiyorlarsa, ilgili kuruluşun markasını işyerlerinde asmayabilecekleri ve bunları işyerlerinde ödeme aracı olarak kabul etmeyebilecekleri, dolayısıyla üye işyerlerine getirilmiş bir mecburiyetin söz konusu olmadığı ifade edilmektedir. Ancak, ilgili üye işyerinin, aynı kartlı sistem kuruluşu lisansı ile basılmış kartlar arasında, söz konusu kartı basan banka bazında bir ayırım yapamayacağı ve kabulden imtina edemeyeceği belirtilmektedir.

Sonuç olarak Garanti Bankası’nın üye işyerlerine, işyerlerinde ödeme aracı olarak kabul etmek istedikleri kartlar konusunda bir serbesti sunduğu ve buna mukabil son kararı da tüketiciye bırakarak tercih hakkı tanıdığı belirtilmektedir.

Komisyon oranlarına ilişkin olarak ise yazıda, Garanti Bankası tarafından çıkartılan Bonus, Shop&Miles, Amex gibi kredi kartlarına bonus, mil, mr point gibi ödüllerin verilmesi aşamasında üye işyeri bazında sektörel bir ayrıma gidilmekle birlikte uygulanan üye işyeri komisyon oranında sektörel bir ayrıma gidilmediği belirtilmektedir. Açıklamanın devamında üye işyeri komisyonunun, tüm üye işyerlerinden fonlama/ takas maliyeti karşılığında alındığı, Garanti Bankası tarafından alınan kredi kartı komisyon oranlarının işletmenin işlem hacmi ve Garanti Bankası ile olan ticari ilişkisinin yoğunluğuna göre değiştiği ve sektör bazında belirlenmediği ifadesi yer almaktadır. Dolayısıyla Garanti Bankası tarafından her üye işyerine %... ile %... arasında değişen oranlarda olmak üzere farklı bir fiyatlama uygulanabildiği,

banka kartlarına ilişkin olarak ise komisyon oranlarının tıpkı kredi kartlarında olduğu gibi işletmenin işlem hacmi ve Banka ile olan ticari ilişkisinin yoğunluğuna göre değişebildiği belirtilmektedir.

Kurumumuz tarafından talep edilen sektör bazında komisyon oranlarının, ilgili şirketlere uygulanan komisyon oranlarının ağırlıklı ortalaması alınarak oluşturulduğu, üye işyerlerine bu oranların altında ve üstünde komisyon oranı uygulanabildiği bildirilmektedir. Komisyon oranları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 8: Garanti Bankası Ortalama Komisyon Oranları

Üye İşyeri	Banka Kartı	Kredi Kartı
	Komisyon Oranı (%)	Komisyon Oranı (%)
Perakende Mağazalar
Otel
Kuyumcu ve Saatçi
Sağlık ve Bakım
Araç Kiralama
Ev İçi Gereksinimler
Restaurant
Benzin İstasyonları
Giyim
Eczaneler
Elektronik
Eğitim

II.5.2. Akbank T.A.Ş.

Akbank tarafından gönderilen yazıda, TKK'nın MasterCard Kurallar Kılavuzunun (MasterCard Rules Manual) 5. bölümünde yer alan Kart Kabul Kuralları (Card Acceptance Requirements) ve VisaCard kuralları gereği üye işyeri sözleşmelerinde bulunduğu belirtilmektedir. Söz konusu madde aşağıdaki şekildedir:

(IV. Firma Yükümlülükleri Bölümü) 1. Madde: Firma Sözleşmenin XII. Bölümünde belirtilen ve Banka tarafından belirlenecek kartların, Firma ve XI. Bölümde yer alan firma mağazalarında ödeme aracı olarak geçerliliğini taahhütleyerek, banka ile işbu sözleşme hükümleri uyarınca çalışmayı kabul eder. Kart hamilleri, satın alacakları mal/hizmet bedellerini sözleşmenin XII. Bölümünde belirtilen ve banka tarafından belirlenecek Kartlarla ödemek istediklerinde, firma kartları kabul etmekten imtina edemez.

(II. Tanımlar ve Kısaltmalar Bölümü) 1. Kredi Kartı/Banka Kartı (Kart): Sözleşmenin XII. Bölümünde özellikleri ve uygulama koşulları tanımlanan kartlardan biri ya da bir kaçını ifade eder. Ayrıca işbu sözleşmede kullanılan "Kartlar" ifadesi de XII. Bölümde belirtilen kredi kartları ve banka kartlarının bütünü (Debit kartlar dâhil) ve mülkiyetinin bankaya ait olup olmadığına bakılmaksızın bankanın tek tarafı olarak belirlediği ve/veya daha sonra bu kapsamda Banka tarafından belirlenecek kartları ifade etmektedir.

Üye işyeri komisyon oranlarının, firmaların kart cirosuna ve bankayla olan diğer çalışmalarına (kredi, mevduat, çapraz satış vb.) göre belirlendiği, sektöre özgü fiyatlamanın bulunmadığı belirtilmektedir.

II.5.3. HSBC Bank A.Ş.

Kurum kayıtlarına 12.09.2008 tarih ve 6070 sayı ile intikal eden yazıda, HSBC'nin üye işyerleri ile imzaladığı üye işyeri sözleşmelerinde (HSBC Advantage Kredi Kartı Programı ve Üye İşyeri Sözleşmesi), HSBC tarafından ihraç edilmiş diğer bütün kartları kabul etme zorunluluğuna dair yasaklayıcı ve rekabeti engelleyici bir hüküm bulunmadığı belirtilmektedir.

Gelen yazıda komisyon oranlarına ilişkin olarak üye işyerlerine sektörel bazda farklı komisyon oranları uygulandığı gibi kredi kartı ve banka kartlarına uygulanan komisyon oranlarının da bankalar arası takas komisyonları da dikkate alınarak farklılık gösterdiği ifade edilmekte, komisyon oranlarının üye işyerlerinin HSBC ile olan işlem hacmi, kredileri, diğer ticari ilişkileri ve verimliliklerine göre kredi kartlarında peşin işlemlerde %... ile %... aralığında banka kartlarında ise %... ile %... aralığında değişiklik gösterdiği bilgisi verilmektedir.

II.5.4. Finansbank A.Ş.

Kurum kayıtlarına 10.09.2008 tarih ve 6019 sayı ile intikal eden yazıda üye işyerleri ile girilen işbirliğinin bankalar tarafından ihraç edilen tüm kartlar aracılığı ile üye işyerlerinden hizmet/mal satın alınması amacını taşımakta olduğu ve üye işyeri sözleşmelerinin de bu kapsamda hazırlandığı belirtilmekte ancak bu hususta münhasır bir hükmün sözleşmede bulunmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca

Finansbank'ın üye iş yeri sözleşmesinin diğer banka ve ulusal ve uluslararası kart kuruluşlarının uygulamaları paralelinde düzenlendiği bilgisi yer almaktadır.

Yazının ekinde sunulan Sözleşmenin incelenmesinden "Kart" tanımının kredi kartı veya banka kartını içerecek şekilde yapıldığı anlaşılmalı birlikte konuya ilişkin olarak açık bir düzenlemenin getirilmediği anlaşılmıştır.

Üye işyeri komisyon oranlarına ilişkin olarak ise komisyon oranlarının sektörel bazda farklılık göstermediği fakat üye işyeri özelinde fiyatlamalarda farklılıklar bulunduğu bildirilmekte, bu farklılığın ise üye işyerinin Finansbank ile kurduğu ilişkinin büyüklüğüne ve firma ile beraber yapılan kampanya aktivitelerinin içeriğine göre belirlendiği ifade edilmektedir.

II.5.5. Türkiye İş Bankası A.Ş.

02.09.2008 tarih ve 5806 sayı ile Kurum kayıtlarına intikal eden yazıda, Banka'nın Üye İşyeri Sözleşmesi'nde üye işyerlerinin Banka tarafından ihraç edilen bir kart ile yapılan ödemeyi kabul etmesi durumunda, Banka tarafından ihraç edilen diğer bütün kartları kabul etmeleri gerektiğine dair bir hüküm bulunmadığı; ancak, aynı sözleşmenin Genel Hükümler bölümü altında yer alan maddelerinde; üye işyerinin, kart kuruluşlarının kuralları gereği kartını kabul ettiği bankanın anlaşmasının olduğu kuruluşlar tarafından çıkarılan tüm kartları kabul etmelerinin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Anılan Sözleşme hükümleri ise şöyledir:

C.1. Üye İş Yeri, bu sözleşme kapsamında yapılacak işlemlerin, işbu sözleşme hükümlerine, bu hükümlerin yanı sıra, Kartlı Sistem Kuruluşları, BKM ve Banka'nın anlaşmalı olduğu diğer kuruluşların gerek yürürlükte bulunan, gerekse işbu sözleşmenin imzalanmasından sonra yürürlüğe koyacakları uygulama kurallarına tabi olduğunu kabul, beyan ve taahhüt eder.

C.2. Üye İş Yeri, Kart ile işlem yapıldığını gösteren işaretleri, işyerinin girişinde ve kart hamilleri tarafından kolayca görülebilecek bir yere koymakla, işbu üye işyeri sözleşmesi herhangi bir nedenle sona erdiği takdirde de, bu işaretleri kaldırmakla; teknik nedenle geçici bir süreyle işlem yapılamadığı hallerde ise kart hamillerini uyarmakla yükümlü olduklarını kabul, beyan ve taahhüt eder.

C.3. Üye İş Yeri, kart hamillerinin yapmış oldukları mal/hizmet alımlarının bedelini Kart ile ödeme taleplerini kabul etmek zorunda olduğunu, bu zorunluluğun indirim dönemlerinde de geçerli olduğunu kabul, beyan ve taahhüt eder.

C.24. Üye İş Yeri, Kartlı Sistem Kuruluşu ve/veya BKM'nin belirlediği Kredi Kartı, Banka Kartı ve Üye İş Yeri uygulamasına ilişkin kurallar ve bu kurallara ilişkin değişiklikler çerçevesinde Bankanın işbu sözleşmede yer alan hüküm ve

uygulamalara ilişkin değişiklik yapma veya hüküm ve uygulamaları yürürlükten kaldırma hakkı bulunduğunu, Banka tarafından yapılacak her türlü değişikliğe uymayı kabul, beyan ve taahhüt eder.

Üye işyeri uygulaması çerçevesinde İş Bankası tarafından kabul edilen kartların kapsamı ise Üye İşyeri Sözleşmesi'nin Kapsam bölümünde, kredi kartları için Visa, MasterCard, Japan Credit Bureau; banka kartları için ise Visa Electron, V-Pay, Maestro olarak tanımlanmıştır.

Gelen yazıda ifade edilen bir diğer husus ise üye işyeri komisyon oranlarının sektörel bazda değişiklik göstermemekte olduğu, üye işyerlerine uygulanan komisyonların belirlenmesinde ilgili işyerinin sektörü esas alınarak herhangi bir fiyatlamanın yapılmadığıdır.

II.5.6. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Kurum kayıtlarına 12.9.2008 tarih ve 6071 sayı ile intikal eden bilgilerde ilk olarak, üye iş yeri sözleşmelerinde üye iş yerinin Yapı Kredi tarafından ihraç edilen tüm kartları kabul etmek zorunluluğuna ilişkin bir hükmün bulunmadığı ifade edilmektedir. Sözleşmede özel bir düzenlemenin bulunmamasının nedeninin, yasal nedenler, uluslararası Visa ve MasterCard kuralları ve diğer kredi kartlarının kabulünün işlemin doğası nedeniyle gerekli olması olduğu ifade edilmektedir.

Verilen bilgiye göre, 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanun'un 17. maddesi de üye iş yeri sözleşmesi imzalayan şirketi yasal yükümlülük altına sokmaktadır. 5464 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesinin (i) bendi uyarınca üye iş yeri tanımı, *"Üye İşyeri anlaşması yapan kuruluşlar ile yaptığı sözleşme çerçevesinde kart hamiline mal ve hizmet satmayı veya nakit temin etmeyi kabul eden gerçek veya tüzel kişiyi"* ifade etmektedir. Tanımda düzenlendiği şekilde, Bankalar ile şirketler bir sözleşme akdettikten sonra yasal olarak da, şirketler kart hamillerine karşı bir hizmet sağlamayı basiretli bir tacir olarak kabul etmiş bulunmaktadır. Bu hususa ek olarak, kredi kartı bir ödeme aracı olduğundan, sahtekârlık ve kimlik uyuşmazlığı gibi hususlar haricinde tüm kredi kartlarının kabulünün şirketler tarafından yapılmasının doğal olduğu ifade edilmektedir. Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'un 5. maddesine atıf yapılarak, hizmet sağlamada haklı bir sebep olmaksızın kaçınılamayacağı hükmü gereğince de sözleşmede özel bir düzenleme olmasa dahi haklı bir sebep olmaması durumunda tüm kredi kartlarının şirketler tarafından kabul edilmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Yazının ekinde sunulan Sözleşmenin incelenmesinden “Kart” tanımının kredi kartı veya banka kartını içerecek şekilde tanımlandığı anlaşılmalı birlikte konuya ilişkin olarak açık bir düzenlemenin yapılmadığı anlaşılmıştır.

Yazıda ayrıca, Yapı Kredi'nin uygulamakta olduğu üye iş yeri fiyatlarının sektörler bazında genel bir farklılık içermediği, ancak işyerleri ile yapılan birebir anlaşmalarda, ticari sebepler gereği fiyatların işyerleri arasında farklılık gösterebileceği açıklanmaktadır.

Yukarıda yer verilen yazılarda yer alan bilgiler bir arada değerlendirildiğinde, bankaların üye işyerlerine uyguladığı komisyon oranları bakımından sektörel bazda bir ayırım yapılmadığı anlaşılmaktadır. Teşebbüslerin banka ile olan iş hacmi ve cirolarına göre belirlenen oranların genel bir uygulama olduğu söylenebilir. Kart bazında (kredi kartı ve banka kartı) komisyon oranları hakkında iki bankadan cevap gelmiştir. HSBC, kredi kartı komisyonlarının %... ila %... aralığında, banka kartlarında ise %... ila %... aralığında olduğunu belirtmektedir. Garanti bankası ise komisyon oranlarının %... ila %... arasında değiştiğini belirtmektedir. Komisyon oranları ve TTK kuralı bakımından yapılan açıklamalar değerlendirme kısmında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

II.6. Bankalardan Gelen Yazıların Özeti

Gönderilen cevabi yazılarda görüldüğü gibi bankalar, kendi uygulamalarında TTK kuralının yer almadığını belirtmektedirler. Ancak Akbank ve İş Bankası kartlı sistem kuruluşlarının kuralları nedeniyle sözleşmelerde yer alan bazı hükümlerin bu yönde bir kuralın varlığına delalet ettiğini ifade etmektedirler. Dolayısıyla kartlı sistem kuruluşlarının TTK kuralına yönelik hükümleri işyerleri üzerinde bağlayıcı olmaktadır. Garanti Bankası ve Yapı Kredi bu hususlara ek olarak 5464 sayılı “Banka ve Kredi Kartları Kanunu” uyarınca üye işyerlerinin tüm kartları ayırt etmeksizin kabul etmek zorunda olduklarını belirtmektedirler. HSBC ve Finansbank ise kendi uygulamalarında bu yönde bir hükmün bulunmadığı bilgisini vermektedirler. Bankalardan gönderilen cevabi yazıların incelenmesinden bankaların TTK kuralına yönelik uygulamalarını kartlı sistem kuruluşlarının (Visa ve MasterCard) kurallarına dayandırdığı ortaya çıkmaktadır. Buna göre üye işyeri sözleşmelerinde doğrudan bu hükme yer verilmesi dahi bu kuruluşların kurallarının kabul edildiğine dair hükümler üye işyerlerini tüm kartları kabul etme durumunda bırakmaktadır. Yapı Kredi ve Garanti bankaları tarafından gönderilen yazılarda bu kuralın ilgili kanunlar ve diğer

düzenlemeler gereğince zorunlu olduğunu belirten ifadeler yer alsa da sektörün düzenleyici kurumu olan BDDK'dan konuya ilişkin alınan görüş yazısından anlaşılacağı üzere ilgili mevzuatta bu yönde bir zorlama bulunmamaktadır.

Kartlı sistem kuruluşlarının kurallarının böyle bir bağlamayı zorunlu tutmadığı bulgusuna yukarıda ulaşılmıştı. Dolayısıyla bankaların TKK kuralına ek olarak farklı marka ile ihraç ettikleri banka kartı vb. kabulünü de kredi kartının kabulüne bağlamalarının kendilerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Bankaların üye işyeri komisyonunun belirlenme esaslarına ilişkin verdikleri cevaplar da benzerlik göstermektedir. Buna göre bir işyerine uygulanacak komisyon oranı;

- (i) İşletmenin iş hacminin,
- (ii) Bankanın kartlı ödeme araçları ile gerçekleşen cironun,
- (iii) Banka ile yürüttüğü diğer ticari işlemlerin

büyüklüğüne göre belirlenmektedir. Bankalar sektörel bazda bir ayrıma gitmediklerini belirtmekle birlikte banka kartı ve kredi kartı takas oranlarının belirlenmesine ilişkin herhangi bir açıklamaya yer vermemişlerdir.

II.7. Üye İşyerlerinden Gelen Yazılar

Sektör araştırmasının konusunu oluşturan TKK kuralının teşebbüsler üzerindeki etkilerini tespit etmek amacıyla, akaryakıt, giyim, perakende, elektronik, gıda gibi çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren teşebbüs ve teşebbüs birliklerinden konu ile ilgili görüşleri talep edilerek bazı bilgi ve belgeler istenmiştir. Bu kapsamda yazı gönderilenlerden YKM Giyim ve İhtiyaç Maddeleri A.Ş. (YKM), Park Pravo, Teknosa İç ve Dış Ticaret A.Ş. (Teknosa), Boyner Büyük Mağazacılık A.Ş. (Boyner), AFM Uluslararası Film Prodüksiyon Ticaret ve Sanayi A.Ş. (AFM), Shell & Turcas Petrol A.Ş. (Shell), Çelebi Hizmet Restorant İşl. ve Gıda Tur. İnş. San. ve Tic. A.Ş. (Çelebi), MS İstanbul İç ve Dış Ticaret Ltd. Şti. (MS İstanbul), Anadolu Restoran İşletmeleri A.Ş. (Anadolu Restoran) (McDonald's), Apple IMC, Nike Türkiye, BİM A.Ş., Real Hipermarketler Zinciri A.Ş. (Real), Metro Cash & Carry Türkiye (Metro), CarrefourSA Carrefour Sabancı Ticaret Merkezi A.Ş. (CarrefourSA), Migros Türk A.Ş. (Migros), BP, Turkent Gıda ve Turizm Sanayi ve Ticaret A.Ş. (Turkent) (KFC ve Pizza Hut), Za

Giyim İthalat İhracat Tic. Ltd. Şti. (Za Giyim) ile TABGİS¹⁴ ve İstanbul Kuyumcular Odası'ndan (21 teşebbüs ve teşebbüs birliği) görüşler Kurumumuza iletilmiştir.

TKK Kuralı ile ilgili olarak verilen cevaplarda bazı teşebbüsler¹⁵ bankalarla yapılan sözleşmelerde doğrudan veya dolaylı olarak tüm kartları kabul etme zorunluluğuna ilişkin hükümlerin bulunduğunu belirtirken, bazıları¹⁶ da bu yönde bir hükmün olmadığını iletmiştir.

Metro tarafından gönderilen yazıda, bankalar ile yapılan sözleşmelerde Visa veya MasterCard markalı bir kartı kabul etmeleri durumunda Visa veya MasterCard markalı bütün kartları kabul etmek zorunda olduklarına dair açık bir hükmün bulunmadığı, bununla birlikte yapılan sözleşmelerde "işbu sözleşme kapsamına, Visa International, MasterCard International, Visa Electron, Maestro .. dahildir" şeklinde hükümlerin yer aldığı belirtilmiştir. Buna ek olarak, Türkiye'deki mevcut pos sisteminin online çalışması nedeni ile yabancı ülke kartlarının da sistemin provizyon vermesi halinde ve/veya aksi bankalarca yazılı bildirilmediği sürece kabul edildiğine dikkat çekilmiştir. Diğer taraftan, bankalarla olan ilişkilerde bazı kartları tercih etme ve diğer kartlarla çalışmama gibi bir tercih hakkının bulunmadığı vurgulanmıştır. Bu nedenle fiili olarak Visa ve MasterCard markalı tüm kartların kabul edilme zorunluluğu bulunduğu ifade edilmiştir. Bazı kartların (business veya Türkiye dışındaki bölgelerin kredi kartları) işlem ücretlerinin diğer kartlara nazaran daha yüksek olması nedeniyle bu durumun ticari olarak dezavantaj yarattığı yazıda belirtilen hususlar arasındadır.

Benzer şekilde, Real tarafından gönderilen yazıda, TKK kuralına yönelik bir hükmün sözleşmelerde bulunmadığı, bununla birlikte dolaylı olarak bu anlama gelecek tanımların sözleşmelerde mevcut olduğu ifade edilmiştir. Sözleşmelerde yapılan tanımlar nedeniyle bu anlamın ortaya çıktığı¹⁷, bu durumun belirli kartları

¹⁴ Türkiye Akaryakıt Bayileri Petrol ve Gaz Şirketleri İşveren Sendikası.

¹⁵ YKM, Park Bravo, Teknosa, Boyner, Shell , Apple IMC, BİM A.Ş., Real, Metro.

¹⁶ AFM, Çelebi, McDonald's, Nike, BP, Turkent, Za Giyim. Migros tarafından gönderilen yazıda bankalarla yapılan üye işyeri sözleşmelerinde bu yönde hükümlere yer verilmediği belirtilmekle birlikte, sistem gereği, hangi banka tarafından tanzim ve tahsis edilmiş olursa olsun, herhangi bir fark gözetilmeden Visa ve MasterCardların kabul edildiği ifade edilmiştir. CarrefourSA tarafından verilen cevapta da uluslararası kredi kartları kuralları gereği tüm Visa ve MasterCard kartlarının kabul edilmesi gerektiği, banka bazında bir ayırım yapılmadığı belirtilmiştir. MS İstanbul tarafından gönderilen yazıda ise sözleşmelerde düzenlemenin olmayışının nedeninin, yasal düzenlemelerden, uluslararası Visa ve MasterCard kurallarından ve sistemin doğasının gereklerinden kaynaklandığı açıklanmıştır.

¹⁷ Genel olarak "Kredi Kartı ve Banka Kartı" tanımları yapılırken "Uluslararası kredi kartı sistemlerine dâhil Kart hamillerine verdiği Üye işyerlerinden alışveriş yapma olanağı veren kredi kartı olarak", Kredi kartı sistemlerinin "bankanın temsilcisi bulunduğu Visa, MasterCard veya ileride temsilcisi olabileceği kart sistemleri kuran ve bu sistemlere göre kart çıkarma ve kart kabulü konusunda üye işyeri

seçme olanağını kaldırdığı ifade edilmiştir. Bazı kart çeşitleri arasında farklı belirlenen komisyon oranları dolayısıyla da kendi aleyhlerine bir durumun ortaya çıktığı öne sürülmüştür. Sonuç olarak hem şirketleri açısından hem de genel olarak sağlıklı bir rekabet ortamı oluşması açısından olumsuz sonuçların ortaya çıktığına dikkat çekilmiştir.

Boyner tarafından gönderilen yazıda bankalar ile yapılan sözleşmelerde Visa ve MasterCard markalı bir kartın kabul edilmesi halinde Visa veya MasterCard markalı bütün kartların kabulünün zorunlu olduğuna dair bir hüküm olmamakla birlikte; bankanın ihraç ettiği bir kartın kabul edilmesi halinde banka tarafından ihraç edilen bütün kartların kabul edilmesi gerekliliğine ilişkin hükümlerin bulunduğu ifade edilmiştir. Örnek olarak sunulan hükümler;

“Banka'nın hangi kredi kartı ve banka kartı tiplerinin xxx uygulamasına dahil olacağı hususunda 'Banka' mevzuatı geçerli olup, bu konuda tek karar verici 'Banka'dır.

Firma xxx Card Grubu ile yapmış olduğu sözleşmede yer alan tüm hükümlerin 'Banka' tarafından ihraç edilen ve/veya edilecek başka benzer diğer alışveriş kartı ve/veya kredi kartı özelliğini içeren diğer kartları için de geçerli olacağını kabul etmektedir.”

şeklindedir. Yazıda ayrıca anlaşmalı bankanın ihraç ettiği bir kart ile birlikte, bu bankanın diğer kartlarını da kullanım yükümlülüğü yükleyen hükümlerin şirkete olumlu ya da olumsuz bir etkisinin bulunmadığı belirtilmiştir. Bununla birlikte bir bankanın, daha sonradan çıkaracağı başka kartların kabul edileceğinin peşinen belirtilmesinin her yeni kart için yeni bir sözleşme imzalanması gerekliliğini ortadan kaldırdığı için işlem maliyetlerini azalttığı ifade edilmiştir.

BİM A.Ş. tarafından gönderilen yazıda, üye iş yeri sözleşmeleri uyarınca tüm kartları kabul etme yükümlülüklerinin bulunduğu, bununla birlikte bu durumun olumlu olduğu, zira mümkün olduğunca çok ve çeşitli türdeki kredi kartlarının kabulünün

sözleşmesi yapma yetkisi veren uluslararası kuruluşlar” olarak tanımlandığı belirtilmiştir. Bu tanımlardan yola çıkılarak sözleşme içeriklerinde kredi kartı ibaresinin geçtiği her yerde bu tanımların dikkate alınmasının gerekeceği ve bu şekilde incelendiğinde sözleşmelerden Visa veya MasterCard markalı bir kartın kabulü halinde hepsinin kabul edilmesi gerekeceği anlamının çıktığı açıklanmıştır. Dolayısıyla kredi kartı tanımlamalarından ilgili banka tarafından çıkarılan tüm kartların kapsanacağına ulaşıldığı öne sürülmüştür.

ticari açıdan daha doğru olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla TKK kuralının ticari hayatın olmazsa olmazı olduğu, bunun yanı sıra ticareti kolaylaştırdığı belirtilmiştir.

Shell tarafından gönderilen yazıda, bankalarla yapılan sözleşmelerde Visa/MasterCard markalı bir kartın kabul edilmesi durumunda diğer kartların da kabul edileceğine dair bir hükmün bulunmadığı, bununla birlikte sözleşmelerde Visa/MasterCard kapsamındaki hükümlerin geçerli olduğuna dair bir maddenin yer aldığı, buradan yola çıkarak Visa/MasterCard genel kurallarına göre bu kuruluşların herhangi birisinin kartını çıkaran banka ile imzalanan sözleşme gereğince, kartı kabul etmeleri durumunda ilgili kuruluşun tüm kartlarını da kabul etmek zorunda oldukları ifade edilmiştir. Bu durumun dolaylı olarak banka tarafından ihraç edilen kartlar için de geçerli olduğu ifade edilmiş, bunun bayiler açısından olumlu olan kısmının daha çok kartın kabul edilmesi ile daha fazla satışın yapılabilmesi, olumsuz olan kısmının ise anlaşmalı olmayan bankaların kartları kullanıldığında anlaşmalı banka kartlarına nazaran daha fazla komisyon ödemek zorunda olmaları olarak açıklanmıştır.

YKM tarafından gönderilen yazıda ise tüm kartların kabulüne yönelik olarak üye iş yeri sözleşmelerinde getirilen hükmün kendileri açısından olumlu sonuçları olduğu ifade edilmiştir. Bu sayede çıkarılacak kartlar için bankalarla yeni bir sözleşme yapma külfetinden kurtuldukları gibi yeni kart taşıyan müşterilerin de alışveriş yapabilmelerine imkân tanındığı belirtilmiştir. Teknosa tarafından gönderilen yazıda da bu hükümlerin üye işyerlerinin satışları açısından olumlu etki yaptığına dikkat çekilmiştir.

Teşebbüslerin bankaların uyguladığı komisyon oranları ile ilgili cevabi yazılarından, işletmelerin büyük çoğunluğunun komisyon üzerinden değil blokaj süresi üzerinden bankalarla anlaşma yoluna gittikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Yani şirketler, alışveriş tutarını ertesi gün hesaplarına aktarıp komisyon ödemek yerine belli bir süre (örneğin 25 gün) bankada tutulmasına izin veren blokaj sistemini tercih etmektedirler. Üye işyeri komisyonları ile ilgili teşebbüsler tarafından gönderilen oranlar/süreler incelendiğinde banka kartı ve kredi kartı için belirlenen komisyon oranlarının ve blokaj sürelerinin birbirine çok yakın olduğu gözlenmektedir. Bankaların uyguladığı komisyonları bildiren teşebbüslerin bir kısmına ait üye işyeri oranları aşağıdaki tablolarda yer verilmiştir:

Tablo 9: Park Bravo Üye İşyeri Komisyon Oranları

Banka	Komisyon Oranı	
	Kredi Kartı	Banka Kartı
Garanti Bankası	% ...	% ...
Akbank	% ...	% ...
Yapı Kredi Bankası	% ...	% ...
İş Bankası	% ...	% ...
Finansbank	% ...	% ...

Tablo 10: MS İstanbul Banka ve Kredi Kartı Komisyon Oranları

Banka	Kredi kartı	Banka Kartı
	Hizmet Komisyonu	Hizmet Komisyonu
Banka 1	% ...	% ...
Banka 2	% ...	% ...
Banka 3	% ...	% ...
Banka 4	% ...	% ...
Banka 5	% ...	% ...
Banka 6	% ...	% ...

Tablo 11: YKM Banka Komisyon Oranları

Banka	Komisyon Oranı	
	Kredi Kartı	Banka Kartı
Garanti Bankası	... ¹⁸ -... ¹⁹ gün	...-... gün
Akbank	%... ²⁰ -%... ²¹	% ...
Yapı Kredi Bankası	%...-%...	% ...
İş Bankası	...-... gün	% ...
Finansbank	...-... gün	... gün
HSBC	... gün	-
Citibank	... gün	-

¹⁸ Garanti Bankası tarafından ihraç edilen kartları için uygulanan bloke gün sayısı.

¹⁹ Diğer banka kartları ve yurtdışı kartlar için uygulanan bloke gün sayısı.

²⁰ Akbank tarafından ihraç edilen kartları için uygulanan komisyon oranı.

²¹ Diğer banka kartları için uygulanan komisyon oranı.

Tablo 12: Çelebi Banka Komisyon Oranları

Banka	Komisyon Oranı	
	Kredi Kartı	Banka Kartı
Yapı Kredi Bankası	%... ²²	%..., %... ²³
HSBC	%... ,%... ²⁴	%...
TEB	%..., %... ²⁵	%..., %... ²⁶

Tablo 13: Boyner Üye İşyeri Komisyon Oranları

Banka	Komisyon Oranı	
	Kredi Kartı	Banka Kartı
A Bankası	% ...	% ...
B Bankası	% ...	% ...
C Bankası	% ...	% ... ²⁷ , % ... ²⁸

Tablo 14: Shell Banka Komisyon Oranları

Banka	Komisyon Oranı	
	Kredi Kartı	Banka Kartı
Garanti Bankası	... gün veya % ... (Kendi kartı) .. .gün veya %... (Başka banka)	
Akbank	... gün veya % ... (Kendi kartı)gün veya %... (Başka banka)	
Yapı Kredi Bankası	... gün veya % ... (Kendi kartı) .. .gün veya %... (Başka banka)	
İş Bankası	... gün veya % ... (Kendi kartı) .. .gün veya %... (Başka banka)	%... (Ertesi gün) ... gün (Başka banka)
Finansbank	... gün veya % ... (Kendi kartı)	
HSBC	... gün veya % ... (Kendi kartı) .. .gün veya %... (Başka banka)	

²² Diğer kredi kartları için uygulanan komisyon oranı.

²³ Diğer banka kartları için uygulanan komisyon oranı.

²⁴ Diğer kredi kartları için uygulanan komisyon oranı.

²⁵ Diğer kredi kartları için uygulanan komisyon oranı.

²⁶ Diğer banka kartları için uygulanan komisyon oranı.

²⁷ Visa Debit Kart

²⁸ Master Debit Kart

Tablo 15: AFM Film Prodüksiyon Üye İşyeri Komisyon Oranları

Banka Adı	Ertesi Gün Ödemede		Ertesi Gün Ödemede	
	On-us Komisyon Oranı		Not-on-us Komisyon Oranı	
	Kredi Kartı	Banka Kartı	Kredi Kartı	Banka Kartı
Akbank	% ...	% ...	% ...	% ...
Garanti	% ...	% ...	% ...	% ...
İş Bankası	% ...	% ...	% ...	% ...
Finansbank	% ...	% ...	% ...	% ...

Öte yandan kendilerine yazı gönderilen teşebbüs birliklerinden İstanbul Kuyumcular Odası, üyelerinin sektör ile ilgili faaliyetleri dışında kişisel tercihlerine dayalı ticari ilişkileri hakkında bilgi ve belge sahibi olmalarının mümkün olmadığını ifade etmiştir. TABGİS ise üyeleri tarafından kendisine iletilen bilgileri gönderdiği yazıda, üyelerinin %34'ünün bankalar ile yapılan sözleşmelerde Visa veya MasterCard markalı bir kartı kabul etmeleri durumunda aynı markalı bütün kartları kabul etmek zorunda olduklarına dair bir hüküm bulunduğunu; %66'sının ise böyle bir hüküm olmadığını ifade ettiğini belirtmiştir. Bankaların ihraç ettiği bir kartın kabulü durumunda o banka tarafından ihraç edilen bütün kartları kabul etmelerinin zorunlu tutulup tutulmadığına ilişkin soruya ise üyelerin %32'si evet %68'i hayır yanıtını vermiştir. TABGİS'in üyelerinin %83'ü kredi kartı ile yapılan alışverişlerde her banka'nın birbirinden farklı komisyon uyguladığını %72'si de banka kartı ile yapılan alışverişlerde farklı komisyon uygulandığını ifade etmiştir.

II.8. Üye İşyerlerinden Gelen Yazıların Özeti

Gönderilen yazılarda üye işyerleri, sözleşmelerde TTK kuralının bulunup bulunmadığına ilişkin farklı açıklamalar getirmektedir. Bazı işletmeler böyle bir kuralın varlığını ifade ederken, bir kısmı doğrudan bu yönde bir hüküm olmasa da dolaylı olarak tüm kartları kabul etmek durumunda olduklarını belirtmiş, diğerleri ise yaptıkları sözleşmelerde tüm kartları kabul etmelerine dair bir hükmün bulunmadığını söylemiştir.

Teşebbüslerin bankalarla yaptıkları sözleşmelerin, komisyon oranları dışındaki hükümlerinin büyük bir kısmının matbu olduğu ve teşebbüsten teşebbüse fark

etmediği düşünülürde, teşebbüsler arasında bir algı farklılığının olduğunu söylemek mümkündür. Bu algı farklılığının esas kaynağının işletmelerin tüm önemi kredi kartına vermelerinden kaynakladığı düşünülmektedir. Çünkü kartlı ödeme araçları ile yapılan alışverişlerin büyük bir kısmı (yaklaşık %98) kredi kartları ile yapılmakta, buna karşın çok düşük bir kısmı banka kartları ile gerçekleştirilmektedir. Böyle bir durumda tek bir teşebbüs nazarında banka kartı komisyon oranlarının çok fazla bir öneme sahip olduğunu söylemek mümkün olmayacaktır. Bu yapının bir yansıması olarak ortaya çıkan başka bir sonuç ise yapılan sözleşmelerin bir kısmında komisyon oranları ya da blokaj süreleri²⁹ için kredi kartı ve banka kartı ayrımı yapılmadan, her iki kart grubu için de aynı oranların/sürelerin uygulanmasıdır.

Yukarıda yer verilen komisyon oranlarının, teşebbüslerin kredi kartı ve banka kartı arasındaki maliyet farklarından habersiz olduklarının ya da, yukarıda değinildiği gibi, kredi kartlarının alışveriş hacmi içerisinde çok büyük bir oranı temsil etmesi nedeniyle maliyet farkını önemsememelerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bilindiği üzere kredi kartları alışveriş tarihi ile ödeme tarihi arasında geçen yaklaşık bir aylık süre vb. nedenlerle banka kartına nazaran çok daha maliyetlidirler ve dolayısıyla komisyon oranlarının da buna paralel olarak yüksek olması beklenir. Ancak uygulamada bankaların ihraç ettikleri tüm kartların teşebbüsler tarafından kabul edilmesi zorunluluğu ve teşebbüslerin de banka kartı ile ilgili komisyon oranlarına duyarlı olmamaları nedeniyle bu kartlara ilişkin komisyon oranlarını yüksek belirlediği kanaatine ulaşılmaktadır.

Bahsedilen durumun bir başka açıklamasının da literatürde “harmanlama etkisi³⁰” (blending effect) olarak adlandırılan etkinin varlığı olabileceği düşünülmektedir. Bu etki esas olarak farklı takas komisyon oranlarına (interchange fee) sahip kartlı sistem kuruluşlarının ürünlerinin aynı (kabalçü) bankalar tarafından üye işyerlerine sunulması nedeniyle aynı komisyon oranlarını teklif etmeleri anlamında kullanılmaktadır. Örneğin, A Bankasının Visa ve MasterCard ürünlerini üye işyerlerine sunabildiği durumda, Visa markalı kredi kartlarının takas oranı %..., MasterCard markalı kredi kartlarının takas oranının ise %... olduğu varsayıldığında, A Bankası üye işyerine her bir kartlı sistem kuruluşu için farklı takas oranları değil tek

²⁹ Teşebbüslerin büyük bir kısmı, komisyon uygulaması yerine alışveriş tutarının belli bir süre bankada bloke kalmasını içeren blokaj sistemini tercih etmektedirler.

³⁰ Interim Report I, sf v.

bir oran önermekte, bu oran da çoğunlukla yüksek maliyetli ürünün oranına eşit olmaktadır. Harmanlama etkisi olarak adlandırılan bu hususun, ülkemizde kredi ve banka kartı açısından da kısmen geçerli olduğu düşünülmektedir. Zira yukarıda yer verilen üye işyeri komisyon oranları incelendiğinde, bazı işyerleri açısından banka kartı ve kredi kartı komisyon oranları aynı seviyede belirlenmekte, hatta bazılarında banka kartı için daha yüksek komisyon oranları talep edilebilmektedir.

Daha önce değinilen birtakım olumsuz etkilerine rağmen teşebbüsler, genel olarak bankalar tarafından ihraç edilen MasterCard ve Visa markalı ürünlerin kabul edilmesini zorunlu kılan hükümlerin kendileri açısından olumsuz bir etkisinin bulunmadığını, aksine olumlu yönlerinin ağırlıkta olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum sözleşmelerde böyle bir zorunluluk olduğunu belirten işletmeler açısından da geçerlidir. Hatta BİM tarafından gönderilen yazıda TTK kuralının, sistemin işleyişi açısından olmazsa olmaz bir kural olduğu ifade edilmektedir. Yalnızca Real Hipermarketleri ve Metro Cash&Carry bazı olumsuz etkilerinden bahsetmekte ve teşebbüslerin bankalara yüksek komisyon oranları ödemelerine yol açtığını ifade etmektedir.

II.9. Dünya Uygulamaları

II.9.1. AB Uygulamaları

Visa International Service Association (Visa International) kartlı ödeme sisteminin takas komisyonu ve üyeliğe ilişkin kuralları dışındaki kural ve uygulamalarının anti rekabetçi etkileri Komisyon'un 10.11.2001 tarih ve OJ L 293/24 sayılı Kararı'nda incelenmiş ve Karar'da TTK kuralının 81(1). madde kapsamında ihlal niteliği taşıyıp taşımadığı değerlendirilmiştir.

Söz konusu Karar'da TTK kuralı üye işyerinin Visa veya Visa Electron sembolü taşıyan ve uygun şekilde kendisine sunulan bütün geçerli kartları kabul etmesini gerektiren kural olarak tanımlanmış ve kurala ilişkin olarak, Visa kart kabul eden işyerinin Visa Electron kartı kabul etmek zorunda olmadığı ve Electron kart için anlaşma yapmış işyerinin de Visa kart kabul etmek zorunda olmadığı belirtilmiştir. Buna göre TTK kuralı, Visa kart kabul eden işyerinin kredi kartı, banka kartı, ödeme kartı türlerinde her Visa kartın kabul edilmesini gerektirmektedir.

Komisyon, ihraççı bankadan bağımsız olarak kartların evrensel kabulünü güvence altına aldığı için kuralın ödeme sistemlerinin gelişmesini teşvik ettiğini belirtmiştir. Bir işyeri veya kabulcü bankanın, bir kartı yurtdışında veya yurtdışında başka bir banka tarafından ihraç edilmiş olması nedeniyle kabul etmemesi durumunda, Visa gibi bir sistem işleyişine devam edemeyecektir. Bir kartlı ödeme sisteminin gelişimi, ihraççıların kartlarının diğer bankaların sözleşme imzaladığı işyerleri tarafından da kabul edileceğinden emin olmalarını gerektirir. Bu tür bir güvence olmaksızın, bir ödeme kartındaki marka veya logo, anlamını ve faydasını kaybedecektir.

Komisyon, TKK kuralı altında üye işyerlerinin belli bir markaya ait kartı, kartın çeşidinden ya da üye işyeri komisyon oranından bağımsız olarak kabul etmesinin rekabeti kısıtlayıcı etkisi olduğunun söylenemeyeceğini belirtmiştir. Öncelikle, kabulcü bankaların işyerlerinden tahsil ettiği üye işyeri komisyonlarının kart türüne göre farklılık gösterebilmesi, farklı türdeki Visa kartların bağlantısız ürünler olduğunu göstermemektedir. İşyeri komisyonu, Visa kurallarıyla değil kabulcü banka tarafından veya çoğunlukla kabulcülerle işyerleri arasında ikili olarak belirlenmektedir. Komisyon, belirli bir Visa kartı kabul edip etmeme kararını işyerine bırakmanın ve işyerinin de üye işyeri komisyon oranına göre bu kararı vermesinin Visa uluslararası ödeme kartlarının evrensel kabulünü ve işleyişini ciddi şekilde tehlikeye sokacağını belirtmiştir; çünkü bu durumda kart hamilleri Visa kartlarının kabul edilip edilmeyeceğini önceden bilemeyecektir. Son olarak, işyerleri her an Visa'yı kabul etmekten vazgeçmekte serbest oldukları için TKK kuralı, işyerlerini Visa kartın gelecekteki çeşitlerini kabul etmeye zorlamamaktadır. Bu çerçevede Komisyon, TKK kuralının 81(1). madde kapsamı dışında olduğu ve rekabeti sınırlamadığı kararına varmıştır.

Buna ek olarak Komisyon, 2002 yılında Visa'nın takas komisyonu uygulamasına 31.12.2007 tarihine kadar muafiyet tanımıştır.³¹ Söz konusu muafiyetin sona ermesiyle birlikte Visa Europe Limited, Visa International'ın Avrupa Ekonomik Alanı'nda uyguladığı kuralların rekabet kurallarıyla uyumlu olmasından sorumlu olmuştur. Ancak Komisyon 26.03.2008 tarihinde Visa'nın, Visa markalı ödeme kartları kullanılarak yapılan ve Avrupa Ekonomik Alanı içerisinde gerçekleştirilen sınır ötesi

³¹ 22.11.2002 tarih ve OJ L 318/17 sayılı Komisyon Kararı.

satış işlemlerine ve belirli yerel satış işlemlerine uygulanan takas komisyonu uygulaması ve bu işlemlere uygulanan TTK kuralının Roma Anlaşması'nın 81. maddesi ile Avrupa Ekonomik Alanı Anlaşması'nın 53. maddesini ihlal edip etmediğinin tespitine ilişkin olarak bir inceleme başlatmıştır. Komisyon duyurusunda, söz konusu incelemenin bahsi geçen Visa kurallarının rekabeti kısıtladığını göstermediği, ancak Komisyon'un konuyla ilgili detaylı bir araştırma yapma amacı taşıdığı belirtilmiştir.³²

Komisyon kartlı sistem kuruluşları hakkındaki bir başka incelemesini ise MasterCard hakkında yürütmüş ve 19.12.2007 tarihinde kararını açıklamıştır³³. Komisyon, MasterCard'ın AEA içindeki banka kartı ve kredi kartlarına uyguladığı çok taraflı takas komisyonu uygulamasının AT Antlaşmasının 81. maddesini ihlal ettiği ve MasterCard'ın uyguladığı takas komisyonunun herhangi bir kanıtlanmış etkinlik yaratmadan, perakendeciler tarafından kart kabul etme maliyetini artırdığı sonucuna varmıştır. MasterCard'a takas komisyon uygulamasına son vermek için 6 ay süre tanınmıştır ve MasterCard Komisyon kararını yerine getiremezse, Komisyon bir önceki yılın günlük global cirosu üzerinden %3,5 günlük para cezası uygulayabilecektir.

Komisyon'un söz konusu kararından sonra MasterCard, uyguladığı takas komisyon oranlarında değişiklik yapma konusu da dâhil birçok taahhütte bulunmuştur. İlgili taahhüt esasen çok taraflı takas komisyonu uygulamalarına yönelik olarak hazırlansa da TTK Kuralının işleyişine ilişkin maddeler de bulunmaktadır. Taahhüdün ilgili maddeleri aşağıda aktarılmıştır:

- Üye işyerinin kabulcü bankasından karma fiyatlandırma talep etmediği durumlarda, kabulcü bankaların üye işyerlerine MasterCard kredi, MasterCard banka, MasterCard ticari, Maestro ve rakip sistem kartlarına ilişkin işlemler için "ex ante" ve "ex post" ayrı fiyatlar sunmasını gerektiren (ayırma kuralı olarak anılacak) yeni bir kural getirecektir;
- MasterCard, üye işyerleri karma fiyatlandırma/faturalama istemedikçe, kabulcü bankaların MasterCard tüketici kredi kartları, MasterCard ticari kartlar, MasterCard banka kartları, Maestro kartlar ve rakip sistem kartları için, ex-ante

³² 26.03.2008 tarih ve MEMO/08/170 sayılı Komisyon Duyurusu.

³³ 19.12.2007 tarihli Komisyon Kararı, COMP/34.579.

ve ex-post ayrıştırılmış (unblended) komisyon oranlarını önermesini gerektiren bir kural getirecektir. Diğer bir ifade ile üye işyerlerine kart türüne göre ayrı oranlar önerilecektir.

- Kural üye işyerinin karma fiyatlandırma talep ettiği durumlar haricinde, kabulcü bankanın üye işyerleri için hazırladığı faturaların birbirlerinden ve diğer tüm sistemlerden bağımsız olarak (i) işlem sayısını; (ii) toplam harcamayı/değeri ve (iii) kart tipine (örn. MasterCard kredi, MasterCard banka, MasterCard ticari, Maestro kart) göre ücretlendirilmiş toplam fiyatı belirtmesini gerektirecektir. Bu kural 2009 yılının sonunda yürürlüğe girecek olup, bu tarih itibariyle, kabulcü bankalar isteyen üye işyerlerine ayrıştırılmış oranları önermek zorunda olacaklardır.
- 2010 yılı sonu itibariyle kabulcü bankalar üye işyerlerine kendiliğinden (by default) ayrıştırılmış oranları önermek zorundadırlar (karma fiyatlama seçeneğini tercih eden üye işyerleri hariç). 1 Ekim 2009 itibariyle kabulcü bankalar MasterCard'a, ayrıştırılmış oranların önerilmesinin ne zaman mümkün hale gelebileceğini bildireceklerdir. MasterCard bu bildirim yapan bankaları 2010 yılının sonuna kadar duyuracak ve düzenli bir şekilde güncellemeye devam edecektir. MasterCard, üye işyerlerinin MasterCard ya da Maestro markalı ürünlerden yalnızca birini tercih etmelerine imkân tanımaya devam edecek ve üye işyerlerini bu konu hakkında bilgilendirecektir.
- MasterCard, kabulcü bankaların kendi üye işyerlerindeki MasterCard kredi kartı ve/veya MasterCard banka kartı ve/veya MasterCard ticari kart ve/veya Maestro kart işlemlerinin ve/veya diğer rakip sistemlerin kart işlemlerinin kendileri tarafından yapılmasını zorunlu kılmasını yasaklayan ("ayrıştırma kuralı" olarak adlandırılmaktadır) yeni bir kural getirecektir. Bu kurala göre üye işyerlerinin, bütün MasterCard ya da rekabet eden sistemlerin işlemlerini gerçekleştirmek için birden fazla kabulcü banka ile çalışmasına izin verilecektir.
- MasterCard, 2010 yılı sonuna kadar, AEA içinde ihraç edilen ve üye işyerleri tarafından ilk bakışta kolayca ayırt edilemeyen "ticari kartlar"ın tam olarak ayırt edilebilmesini sağlayacaktır. MasterCard aynı zamanda, 2010 yılının sonuna kadar yeterli donanıma sahip olan POS terminallerinde, bu kartların POS cihazları tarafından elektronik olarak tanınmasını da sağlayacaktır.

Komisyon, 1.4.2009 tarihli duyurusunda³⁴, söz konusu taahhütlerin MasterCard'ın mevcut TTK kuralını değiştirmeyeceğini ancak yapılacak düzenlemeler sonucunda, üye işyerlerinin MasterCard ya da Maestro veya diğer rekabet eden sistemlerin kartlarının hepsini ya da yalnızca birini kabul edebileceği konusunda bilgi edinmesinin sağlanacağını ifade etmiştir. Artan şeffaflık sonucunda üye işyerleri ile kart kullanıcılarının en etkin kartları kullanmasına imkân tanınacağı ve bu sayede MasterCard sistemindeki kartların kullanılmasında etkinliğin artacağı belirtilmiştir. Böylece nakitle ya da etkin kartlarla işlem yapan tüketicilerin daha maliyetli kartların maliyetlerine katlanmasının önüne geçileceğini belirtmiştir. Komisyon, hâlihazırda üye işyeri komisyonlarında kart türüne ya da tipine göre bir ayırma gidilmeden karma (blended) oranların uygulandığını, MasterCard'ın, kabulcü bankaların üye işyerlerine ayrıştırılmış oranları önermesini ve gönderilen faturalarda kart türüne ve tipine göre maliyetlerin ayrı ayrı belirtilmesini zorunlu tutacak bir kuralı yürürlüğe koyacağını, bunun da üye işyerlerinin etkin ve az maliyetli kartların ayırına vararak, kabulcü bankalarla daha etkili bir pazarlık içine girmesini sağlayacağını açıklamıştır.

II.9.2. ABD Uygulamaları

Rekabet hukuku uygulamalarında TTK kuralı, ABD'de alınan bir karar dışında, çoğu ülkede kabul görmüştür. ABD'de Visa ve MasterCard'ın TTK kuralları, Wal-Mart Stores Inc.'in de dahil olduğu perakendeci gruplar tarafından dava edilmiştir. Dava, Visa ve MasterCard'ın kredi kartı pazarındaki hakim durumlarını kullanarak, banka kartlarının kabulünü kredi kartlarının kabulüne bağlamak suretiyle zorunlu tuttıkları iddiasıyla açılmıştır. Dolayısıyla, işyerleri kartların nitelikleri itibariyle farklı olmalarına rağmen her ikisini de kabul etme yükümlülüğü ile karşı karşıya kalmışlardır.

Visa ve MasterCard, alternatif ödeme sistemleri geliştirmişlerdir. Bunlar “on-line” ve “off-line” banka kartlarını içermektedir. On-line banka kartı, PIN tabanlıdır ve alışveriş yaparken kullanılabilmesi için PIN cihazına (PIN pad) şifre girişi gerekmektedir. Off-line banka kartı, imza tabanlı banka kartıdır. Kredi kartının geçirildiği POS cihazlarından geçirilebilir; alışverişlerde kullanılırken kart slibine imza atılması gerekmektedir. Visa Check ve MasterMoney, Visa ve MasterCard'ın imza

³⁴ <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/09/143&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

tabanlı off-line banka kartları; Interlink ve Maestro ise PIN tabanlı banka kartlarıdır³⁵. Dava konusu olayda perakendeciler Visa ve MasterCard'ın işyerlerini yüksek maliyetlerle off-line (imza tabanlı) banka kartlarını kabul etmeye zorladıklarını iddia etmiştir. Perakendeciler, kredi kartlarını kabul ederken banka kartlarını reddedilmeyi istemektedir. İşyerlerinin on-line (PIN tabanlı) banka kartı işlemleri için yaptıkları ödeme, off-line (imza tabanlı) banka kartı işlemlerine göre daha düşüktür. Bununla birlikte perakendeciler kredi kartlarını kabul ederken off-line banka kartlarını reddetmeleri durumunda, diğer kartlara ilişkin haklarını da kaybedeceklerini de öğrenmişlerdir. Farklı kart türlerinin kullanılması halinde karşılaşılan maliyet ise oldukça yüksektir³⁶. Buna dayanarak off-line banka kartlarının kendilerine verdiği zarar için tazminat talep etmişlerdir.

Visa ve MasterCard ise, birliklerin varlığı için temel kurallardan biri olan TTK kurallarının rekabet doğurucu olduğunu, işyerlerine ve tüketicilere faydalı olduğunu; PIN tabanlı banka kartlarının tüketicilere imza tabanlı kartlarla aynı faydaları (sahtecilik, ters-ibraz ve küresel kabul gibi konularda) sağlamadığını; kuralın işyerlerine müşterilerine en geniş ödeme seçeneklerini sunma imkanı vererek fayda sağladığını savunmuşlardır. Perakendecilere göre, kart birlikleri banka kartlarını özellikle PIN tabanlı banka kartlarının gelişimini engellemek için geliştirmişlerdir. Sonuç olarak, işyerleri ve kart birlikleri, Visa ve MasterCard'ın 1.1.2004'te hem banka kartlarını hem kredi kartlarını kabul etmelerini zorlamayı durdurmaları, off-line banka kartı takas komisyonlarını düşürme ve 10 yıl içinde perakendecilere 3 milyar ABD doları tazminat ödemeleri konusunda mutabakata varmışlardır³⁷.

II.9.3. Avustralya Uygulamaları

Avustralya Merkez Bankası (Banka) 1999 yılında Avustralya'nın banka kartı ile ödeme sistemlerinde var olan takas komisyonları ile kabule ilişkin düzenlemelerini incelemeye almıştır. İncelemenin amacı banka kartı ile ödeme sistemlerinin Avustralya ödeme sistemlerindeki rekabeti ve etkinliği artırıcı nitelikte olup olmadığını tespit etmektir. Yapılan çalışma sonucunda Banka, Nisan 2006'da bir reform paketi yayımlamıştır. Bu paket Visa markalı banka kartları için uygulanan takas komisyonu

³⁵ KARAYOL, H. (2007) "Kartlı Ödeme Sistemlerinde Rekabet", Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi No:75, s.67,90.

³⁶ OECD, (2007), "Competition and Efficient Usage of Payment Cards", s. 44-45

³⁷ Karayol, s. 67

ve Visa'nın uyguladığı TTK kuralı ve ilave ödeme yasağı kurallarına uygulanacak olan bir dizi "Standart" içermektedir. Banka bu Standart'ların, Visa tarafından aynı amaca hizmet eden bir taahhütte bulunulmaması halinde 1.7.2006 tarihinde ilan edileceğini belirtmiştir. Banka ile yaptığı görüşmeler sonucunda Visa taahhütte bulunmamaya karar vermiş, Avustralya Merkez Bankası ise 7.7.2006 tarihinde söz konusu Standart'ları yayımlamıştır. Banka ayrıca MasterCard tarafından da aynı etkilere sahip taahhütlerde bulunulmaması durumunda, MasterCard'ın banka kartı ile ödeme sistemi için de benzer nitelikli bir çalışma yapılacağını duyurmuştur. Ancak, MasterCard'ın taahhütte bulunması sonucunda Banka bahsi geçen Standart'ların MasterCard için de belirlenmesine gerek duymamıştır.

Yayımlanan reform paketi Avustralya'da 2004 yılında ödeme sistemi olarak kabul edilen Visa Banka Kartı Sistemi ile 2001 yılında kabul edilen Visa Kredi Kartı Sistemi'ne uygulanacaktır. Reform kapsamında belirlenen Standart'lar 1.1.2007 tarihinde yürürlüğe girmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Yayımlanan Standart ile Visa'nın TTK kuralı yasaklanmıştır. Buna göre, Visa banka kartı ve kredi kartı sistemleri kuralları ve sistemin hiçbir katılımcısı Visa markalı bir kredi kartı kabul eden üye işyerinden Visa markalı banka kartını kabul etmelerini isteyemez. Aynı şekilde, Visa markalı banka kartı kabul eden bir üye işyerinin Visa markalı kredi kartı kabul etmesini de talep edemez. Sonuç olarak getirilen yasak ile Visa, Visa markalı banka kartı ile kredi kartlarının birbirine bağlanması uygulamasını kaldırmak durumundadır. Böylece, üye işyerleri Visa markalı banka kartı kabul edip etmemekte serbest olacaktır. Ayrıca, Visa markalı banka kartları, üye işyerlerinin ayırt ederek kabul edip etmeme kararını verebilmeleri için hem elektronik olarak hem de görünüş itibarıyla kredi kartlarından farklı olacaktır.

Standardın amacı, 1.1.2007 tarihinden itibaren Visa markalı kredi kartı ve banka kartının kabulünün birbirine bağlanmasını içeren kuralların ortadan kaldırılarak, normal rekabetçi baskıların Visa markalı banka kartlarının fiyat ve üye işyerleri tarafından kabulünde etkili olmasını sağlamaktır. Bu Standardın etkisi, üye işyerlerinin Visa markalı banka kartını kabul etmek konusunda serbest olmalarını sağlamak ve Visa markalı kredi kartlarını kabul ettikleri için Visa markalı banka kartlarını kabul etmek zorunda olmalarını önlemek olacaktır. Standardın nihai olarak Visa Banka Kartı ve Kredi Kartı Sistemi kurallarının Avustralya ödeme sistemlerinde

etkinliği ve rekabeti artırıcı nitelikte olmasını temin etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca ödeme sistemleri arasındaki rekabetin artırılması da hedeflenmiştir.

Bu standart aynı zamanda Visa banka kartı ödeme sistemindeki ilave ödeme yasağını ortadan kaldırmaktadır. Böylece üye işyerleri Visa markalı banka kartları ile yapılan alışverişlerde müşterilerinden ilave bir ödeme talep edebileceklerdir.

III. İlgili Pazar

III.1. İlgili Ürün Pazarı

Rekabet hukuku anlamında bir bağlamanın varlığından söz edebilmek için her şeyden önce iki farklı ürünün söz konusu olması gerekmektedir. Bu bakımdan kredi kartı ve banka kartı ile ödeme hizmetlerinin aynı ürün pazarında olup olmadıklarının belirlenmesi değerlendirme bakımından önemlidir. İlgili ürün pazarının tanımlanmasında dikkate alınan unsurların başında talep ikamesi gelmektedir. Talep ikamesinin değerlendirilmesi, tüketici gözünde ilgili ürünün yerine geçer kabul edilen başka ürünlerin belirlenmesini gerektirmektedir. Ancak kartlı ödeme sistemlerinde talep ikamesi değerlendirilirken ürünlerin hem işyeri hem de kart hamili bakımından ikame edilebilirliklerine bakılmalıdır. Zira kartlı ödeme sistemlerinin karakteristik özelliği, kartla yapılan her işlemin kart hamilleri ve işyerleri gibi iki ayrı kullanıcıya yönelik olmasıdır. Kart hamilleri bir ödeme kartını ancak işyerlerinin kabul etmesi durumunda kullanmak istemekte, işyerleri de kartın kullanıcı sayısı arttıkça kartı kabul etmekten fayda elde etmektedir. İşlemler ancak kart hamilleri ve işyerlerinin her ikisinin de sisteme (platforma) dâhil olması durumunda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla ilgili ürün pazarının doğru bir şekilde tanımlanabilmesi için aynı pazarda olup olmadığı araştırılan ödeme araçlarının, pazarın her iki tarafı açısından (hem kart hamili hem de işyeri) ikame olarak görülüp görülmediğine bakılması gerekmektedir.

Pazarın her bir tarafındaki müşteriler bakımından alternatif ödeme araçlarının ikame edilebilirliklerine bakıldığında, nakit ve çekin, hem işyerleri hem de kart hamilleri bakımından ödeme kartlarına ikame olamayacağı görülmektedir. İlk olarak işyerleri açısından bakıldığında, işyerlerinin bütün kartları kabul etmeyi durdurdukları zaman kaybedecekleri gelir, işyeri komisyonlarındaki artışa bağlı olarak fiyatlarını yükseltmeleriyle yaşayacakları gelir kaybından çok daha yüksektir. Bu nedenle takas

komisyonu önemli ölçüde artsa bile, işyerleri kart kabul etmeyi bütünüyle durdurup, sadece nakit kabul etmeye başlamayacaklardır.

Tüketiciler açısından ise nakit kullanımı, riskli ve büyük miktarda alımlar için uygun olmayan bir yöntemdir ve kartlı ödeme ile ikame edilebilir nitelikte değildir. Ülkemizde vadeli çek uygulaması bulunması nedeniyle çek, tüketici açısından kredi kartı ile ikame edilebilir nitelikte görünse de, çek işyerleri açısından daha riskli bir ödeme aracı olması nedeniyle satış noktalarında özellikle perakende alımlarda kabul görmemektedir. Öte yandan çekler uygulamada vadeli çek şeklinde gerçekleşse de hukuki bakımdan ibrazı ile ödemesi gerçekleşmesi gereken kıymetli evrak niteliğindedir. Dolayısıyla kredi kartlarının sahip olduğu ödeme vadesi imkânına hukuken sahip bulunmamaktadır.

Banka kartı ve kredi kartlarının ödeme sistemleri içindeki yeri, her ne kadar işyerlerinin kabulü açısından birbirine ikame olarak görülebilecek nitelikteyse de tüketici açısından ikame edilebilir nitelikte değildir. Kredi kartından farklı olarak banka kartı ile ödeme yapmak için müşteriye ait vadesiz hesapta mevduat bulunması gerekmekte ve alışveriş tutarı kart hamilin hesabından alışveriş ile eşzamanlı olarak düşmektedir. Bu bakımdan banka kartı tüketiciler açısından kredi kartından çok nakitle benzerlikler gösteren bir ödeme aracıdır. Ayrıca banka kartı tüketicilere kredi ve taksit imkânı sunmadığından ancak düşük meblağlı işlemlerde tercih edilmektedir. Dolayısıyla banka kartının tüketici gözünde kredi kartı ile ikame edilebilir bir ürün olmadığı düşünülmektedir. Kartlı ödeme pazarlarının yukarıda bahsedilen çift taraflı yapısı nedeniyle (platformun devamı için her iki tarafın katılımının şart olması nedeniyle) de kart hamili gözünde ikame olmayan ürünler, işyerleri açısından ikame olsa bile aynı pazarda kabul edilemeyecektir.

Bu çerçevede kredi kartının diğer ödeme araçlarından ayırt edici özellikleri ve ikame olanakları dikkate alınarak, ilgili ürün pazarı “*kredi kartı ile ödeme hizmetleri pazarı*” ve “*banka kartı ile ödeme hizmetleri pazarı*” şeklinde iki ayrı pazar olarak belirlenmiştir.

III.2. İlgili Coğrafi Pazar

Kredi kartı ile ödeme hizmeti faaliyetleri ülke genelinde aynı sistemle yürütülmesinden ve kart kuruluşlarının kurallarının ülke genelinde aynı sonucu doğurmasından ötürü ilgili coğrafi pazar “Türkiye” olarak tespit edilmiştir.

IV. DEĞERLENDİRME

IV.1. İncelemenin Konusu ve Rekabet Hukuku Açısından Önemi

Mevcut inceleme kapsamında kartlı sistem kuruluşu olarak Visa ve MasterCard’tan; kart ihraççısı olarak Yapı Kredi, Garanti Bankası, Akbank, İş Bankası, Finansbank ve HSBC’den; üye işyeri olarak ise 21 adet teşebbüs ve teşebbüs birliğinden bilgi ve belgeler alınmıştır. Kartlı sistem kuruluşlarından gelen yazılardan; Visa’nın ülkemizde kredi kartları için “Visa”, banka kartları için “Visa Electron” markasını kullandığı; MasterCard’ın ise kredi kartları için “MasterCard”, banka kartları için “Maestro” markasını kullandığı; Visa ve MasterCard’ın TTK kuralının sadece marka bazında bir kabul kuralı niteliğinde olduğu; diğer bir ifadeyle, Visa markalı bir kredi kartını kabul eden bir üye işyerinin sadece Visa markalı diğer kredi kartlarını da kabul zorunluluğunun bulunduğu, Visa Electron markalı bir banka kartını kabul zorunluluğunun bulunmadığı, benzer uygulamanın MasterCard için de geçerli olduğu; dolayısıyla Visa ve MasterCard’ın ülkemize yönelik kurallarının kredi kartlarının banka kartlarına bağlanmasını öngörmediği, sadece farklı nitelikteki veya farklı bankalarca ihraç edilen kredi kartlarının/banka kartlarının birlikte kabulünü öngördüğü anlaşılmıştır.

Ülkemizde kartlı sistem kuruluşlarının (Visa, MasterCard) kuralları arasında kredi kartlarının banka kartları ile birlikte kabulünü zorlayan bir kural bulunmamasına rağmen, inceleme kapsamında bilgi istenen bankalardan Finansbank ve HSBC dışındaki bankaların (Akbank, İş Bankası, Yapı Kredi ve Garanti Bankası) üye işyerleri ile yaptığı sözleşmelerde kredi kartı veya banka kartı ayrımı yapılmaksızın doğrudan ya da dolaylı olarak üye işyerlerine tüm kartları kabul kuralının getirildiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla ülkemizde TTK kuralının, kartlı sistem kuruluşlarının (Visa ve MasterCard) uluslararası kurallarından kaynaklanan ve bankaların üye işyerleri ile yaptığı sözleşmelerden kaynaklanan olmak üzere iki farklı görünümünün bulunduğu tespit edilmiştir.

Bu bölümde, Türkiye'deki kartlı sistem kuruluşlarının ve bankaların TKK kuralına ilişkin uygulamaları, 4054 sayılı Kanun çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu bağlamda öncelikle literatürde çift taraflı pazar teorileri ışığında TKK kuralını savunan ve bu kurala karşı çıkan başlıca görüşler tartışılacak, ardından da özellikle bir “bağlama” uygulaması olarak TKK kuralının rekabetçi ve rekabeti bozucu etkileri irdelenerek TKK kuralının Türkiye'deki uygulamasına ilişkin 4054 sayılı Kanun'un 4., 5. ve 6. maddeleri kapsamındaki değerlendirmeler sunulacaktır.

IV.2. Çift Taraflı Pazar Teorileri Işığında TKK Kuralı'na İlişkin Farklı Yaklaşımların Değerlendirilmesi³⁸

Çift taraflı pazarlar, hayatın pek çok alanında karşımıza çıkmakla beraber kavramsal olarak 2000'li yılların başlarından bu yana tartışılmaya başlanmıştır. En basit tanımıyla çift taraflı pazarlar, mal veya hizmet sunan bir teşebbüsün bu mal veya hizmeti farklı açılardan talep eden iki ayrı müşteri grubunu bir platformda buluşturduğu pazarlardır. Bu pazarlarda iki farklı talep sahibi vardır ve bunlar aynı ürünü farklı gerekçeler ile talep etmekle birlikte talepleri birbirlerini etkilemektedir. Pazarın bir tarafındaki tüketim arttıkça pazarın öteki tarafının da platforma olan talebi artmaktadır. Bir bankanın ihraç ettiği bir kredi kartı, üye işyerlerini ve kart kullanıcılarını bir araya getiren bir platform niteliğindedir. Bu platforma dâhil olmak isteyen üye işyerleri kartın ne kadar çok kişi tarafından kullanıldığını, kart kullanıcıları ise ne kadar çok üye işyeri tarafından kabul edildiğini göz önünde bulundurarak platforma dâhil olmaktadır. Örneğin, ne kadar çok kişi A bankasının kredi kartını kullanıyorsa o kadar çok üye işyeri platforma dâhil olmak isteyen, aynı şekilde ne kadar çok üye işyeri kredi kartı ağına dâhilse o kadar çok tüketici A bankasının kredi kartını kabul etmek isteyecektir.

Çift taraflı pazar kavramının gelişmesiyle birlikte, TKK kuralına ilişkin tartışmalara, yeni bir boyut eklenmiştir. Hatta Visa ve MasterCard Amerika'daki dava sürecinde savunmalarını kartlı ödeme sistemlerinin çift taraflı yapısı üzerine kurmuştur. Visa ve MasterCard'a göre çift taraflı bir pazarda TKK kuralı sonucunda zarar oluştuğunun ileri sürülebilmesi için, pazarın her iki tarafını etkileyen yüksek fiyatların (refah kaybının) gösterilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, sadece tek

³⁸ Bu bölümün hazırlanmasında Hale GÜNDÜZ'ün “Çift Taraflı Pazarlarda Rekabet Hukuku Uygulamaları” başlıklı yayımlanmamış uzmanlık tezinden faydalanılmıştır.

bir tarafın refah kaybı, ihlal tespiti için yeterli görülmemekte; bir tarafın refah kaybının diğer tarafın kazancı ile dengelenip dengelenmediği araştırılmaktadır. Bu bakımdan TKK kuralının tüketiciler üzerindeki etkisi değerlendirilirken kuralın işyerleri bakımından ortaya çıkardığı maliyetin, kart hamilleri bakımından ortaya çıkardığı fayda ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

TKK kuralının refah üzerindeki etkileri bakımından doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. TKK kuralın gerekli olduğunu savunan görüşe göre bu kural, tüketicilere dünyanın neresine giderlerse gitsinler dâhil oldukları ödeme ağının markasını taşıyan işyerlerinden alışveriş yapabilme güvencesi sağlamaktadır. Kuralın belirsizlikleri ortadan kaldırdığı için tüketiciler açısından önemli bir koruma unsuru olduğu, aksi halde kart kullanıcılarının kartlarının işyerinde kabul edilip edilmediğini bilememeleri nedeniyle tüketici faydasının azalacağı ileri sürülmektedir. Ayrıca bu güvence ile birlikte kart hamillerinin harcama eğilimlerinin arttığı ve bu durumdan işyerlerinin de faydalandığı ileri sürülmektedir. Bu görüşün savunucuları, TKK kuralının kartlı sistem ağlarının gelişmesi için vazgeçilmez olduğunu, pozitif ağ etkileri ve tüketicilere sağlanan güvence sayesinde tüketici refahının arttığını; TKK kuralının kaldırılması halinde kartlı ödeme sistemi ağlarının tüketiciler açısından işlevinin azalacağını ve kart kullanıcıları için belirsizliğin artacağını, tüketici refahının da bundan olumsuz etkileneceğini savunmaktadır.

TKK kuralına karşı çıkanlar ise, öncelikle TKK kuralının ABD’de ilk ortaya çıktığı dönemlerde “pozitif ağ etkileri” gibi bir amacın bulunmadığını hatırlatmakta ve TKK kuralının kaldırılması halinde tüketiciler açısından uzun dönemde düzen ve yeknesaklık sağlanacağından, önemli bir belirsizliğin oluşmayacağını ileri sürmektedir. Ayrıca halihazırda tüketicilerin birden fazla kartlı ödeme sisteminin/bankanın kartını taşıması, üye işyerlerinin ise birden fazla kartlı ödeme sistemi/banka ile çalışması (multihoming) nedeniyle, belirli bir kartlı ödeme sisteminde oluşacak aksaklık sebebiyle tüketicilerin refahında belirgin bir düşüş yaşanmayacağı savunulmuştur.

Diğer taraftan, tüketiciyi korumaya dayalı bu sistemin, tüme dayalı olmaktan ziyade seçici bir politika olduğu, bu şekilde sadece tüketici faydasının gözetildiği ve toplam faydanın göz ardı edildiği iddia edilmiştir. Kurala karşı çıkan görüşün bir diğer iddiası ise tüketicinin korunduğu argümanının, kuralın takas komisyonu (interchange

fees) ve üye işyeri komisyonu üzerindeki etkisini göz ardı ettiği ve üye işyerlerinin kartlar arasında bir ayırım yapma güdüsünü ortadan kaldırdığı yönündedir³⁹. Buna göre üye işyerleri aynı marka içerisindeki kartlar arasında seçim imkânına sahip olsalar, yüksek maliyetli kartları reddetme eğilimi gösterecekler ve bu durum da kart ihraç eden kuruluşlar üzerinde bir baskı yaratarak yüksek maliyetli kartların üretiminden vazgeçmelerini sağlayacaktır.

Görüldüğü üzere, TTK kuralına karşı çıkan görüşler temelde kredi kartı veya ödüllü kartlar gibi üye işyerlerine fazla maliyet yükleyen ödeme araçlarından kaçmak isteyen üye işyerlerinin, bu kural nedeniyle maliyetli kartları da kabul etmek zorunda kaldıkları ve bu şekilde toplam maliyetlerinin arttığı iddiasına dayanmaktadır. Buna göre, işyerlerine kartlar arasında bir seçim şansı bırakılırsa, işyerleri yüksek takas komisyonlu kartı tercih etmeyeceklerinden ihraççı banka üzerinde yüksek takas komisyonlu kartları ihraç etmeme hususunda bir baskı oluşacaktır. Dolayısıyla TTK kuralının olmadığı durumda, takas komisyon oranlarındaki farklılaşma azalacak ve daha düşük takas komisyonlu kartlar yaygınlaşacaktır⁴⁰.

Son dönemde TTK kuralına yönelik en güçlü savunma, bu uygulamaların etkinlik doğurmak suretiyle toplam refahı artırabileceğini savunan Rochet ve Tirole'den⁴¹ gelmiştir. Rochet ve Tirole⁴² çift taraflı pazarlarda bağlamanın tamamen zararsız olduğunu iddia etmemekle birlikte, bağlamanın iki taraf arasında fiyatları dengeleme imkânı tanıdığını öne sürmüştür. Yazarlar ayrıca, TTK'nın olmadığı durumda banka kartı için takas komisyonunun çok düşük, kredi kartı içinse üyelerin pazar gücüne bağlı olarak ya optimal ya da çok yüksek olacağını; bağlamanın kart sistemlerine toplam maliyetleri iki ürün arasında dağıtma imkanı verdiği (kredi kartı için takas komisyonunun düşürüp banka kartı için artırarak); bu şekilde yalnızca birden çok kart ihraç eden platformun faydasının değil, aynı zamanda toplumsal refahın da artırılabilirdiğini savunmuştur. Bu görüşü açıklamak gerekirse, kredi kartı kullanımı ihraççı bankalar açısından daha fazla maliyet ortaya çıkarmaktadır. Buna karşın banka kartından daha çok tercih edilen bir ödeme aracı olduğu için toplumsal maliyeti artırmaktadır. Banka kartı ise daha düşük maliyetli olduğu halde daha az

³⁹ Levitin 2007-2008 (bkz. Dipnot 11).

⁴⁰ Bir sonraki bölümde bu hususa ilişkin ayrıntılı değerlendirmelere yer verilecektir.

⁴¹ ROCHET, J. ve J. TIROLE (2006), "Tying in Two Sided Markets and the Honor All Cards Rule", IDEI ve GREMAQ, Toulouse University, France.

⁴² Rochet ve Tirole 2006, s.4.

kullanılan bir ödeme aracıdır. İkisinin birbirine bağlanması kredi kartının ortaya çıkardığı maliyetin daha az kullanılan banka kartına aktarılması yoluyla maliyetleri azaltma, dolayısıyla toplam faydayı artırma imkânı sunmaktadır. Toplumsal faydanın en çoklanması noktasında, Rochet ve Tirole'nin görüşünü destekleyen Bomse ve Westrich⁴³ de, bağlamanın pazarın bir tarafındaki müşterilerin zararına olup diğer taraftaki müşterilerin faydasını artırabileceğini böyle durumlarda bağlamanın, pazarın bir tarafına odaklanıldığında kanuna aykırı iken genele bakıldığında toplam refahı artırabileceğini ileri sürmüştür.

Rochet ve Tirole'nin⁴⁴ TKK kuralına ilişkin görüşleri, ilk bakışta makul görünse de kurmuş oldukları model hassas bir takım varsayımlara dayandığı için piyasa gerçekliğini tam olarak yansıtmadığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Örneğin, Rochet ve Tirole'nin modelinde bir tarafta hem kredi kartı hem de banka kartı hizmeti sunan ve TKK kuralı vasıtasıyla bu iki ürünü birbirine bağlayan bir kartlı ödeme ağı, diğer tarafta ise sadece banka kartı hizmeti sunan ve TKK kuralını uygulamayan bir ödeme ağı bulunmaktadır. Oysaki günümüzde kartlı ödeme sistemi piyasaları, başta Visa ve MasterCard gibi benzer kuralları uygulayan ağların rekabet ettiği bir piyasa özelliği göstermektedir. Dolayısıyla TKK kuralının gerçek piyasa koşullarında Rochet ve Tirole'nin öngördüğü etkilerden çok daha farklı etkiler ortaya çıkarması mümkündür. Nitekim Levitine⁴⁵, TKK kuralının ilk olarak ortaya çıktığı 1970'lerdekinin aksine günümüzde kartlı ödeme sistemlerinin tüketiciler tarafından yaygın olarak kullanılan "olgunlaşmış" ağlar niteliğinde olduğunu, dolayısıyla bir ağda yaşanan negatif ağ etkisinin, rakip bir ağda oluşacak pozitif ağ etkisi ile dengeleneceğini ve bu anlamda herhangi bir refah kaybının ortaya çıkmayacağını ileri sürmüştür.

Rochet ve Tirole'nin görüşlerinin eleştirilmesi gereken bir diğer yönü ise, yazarların modellerinde kartlı sistem kuruluşlarının rekabeti bozma amacıyla hareket etmeyeceğini kabul etmiş olmalarıdır. Bu ön kabulün bir sonucu olarak yazarlar, TKK kuralının toplumsal refah üzerindeki etkilerini incelerken, bağlama teorisinin dayandığı temel rekabetçi kaygıları (pazarın kapatılması, rakiplerin dışlanması vs.) göz ardı etmektedir. Yazarların bu tür bir ön kabulle hareket etmelerinin temelinde ise, modellerine dahil ettikleri kartlı sistem kuruluşlarını "kâr amacı gütmeyen"

⁴³ BOMSE, S.V. ve S.A. WESTRICH (2005), "Both Sides Now: Buyer Damage Claims in The Antitrust Actions Involving "Two-Sided Markets" *Columbia Business Law Review*, 643-666, s.653.

⁴⁴ Rochet ve Tirole 2006, s.4.

⁴⁵ Levitine 2007-2008, s.1387-1389.

kuruluşlar olarak varsaymış olmaları yatmaktadır. Yazarlar, çalışmalarında her ne kadar “kâr amacı gütmeme” varsayımının gevşetilmesi halinde de aynı sonuca ulaşmış olsalar da, bu analizlerinde de yine bağlama uygulamalarının sonucunda ortaya çıkabilecek “pazarın kapatılması” veya “rakiplerin dışlanması” gibi hususları değerlendirme dışında tutmuşlardır. Oysaki, Visa ve MasterCard, ortaklarına kâr payı dağıtmayan organizasyonlar (kâr amacı gütmeyen organizasyonlar) olarak kurulmuş olsalar da son yıllarda her iki kuruluşun da hisseleri yatırımcılara açılarak bu yapıları değiştirmiştir. Dolayısıyla bu kuruluşların hâlihazırda kâr amacı gütmeyen kuruluşlar olarak değerlendirilmeleri mümkün değildir. Visa ve MasterCard gibi kartlı sistem kuruluşlarının kâr amacı güden teşebbüsler olarak kabul edilmeleri durumunda ise, Rochet ve Tirole'nin modellerindeki aksine bu teşebbüslerin rekabeti bozma amaçlı birtakım eylemlerde bulunabileceklerini kabul etmek gerekecektir. Nitekim geçtiğimiz yıllarda Visa'ya yönelik olarak ABD'de yürütülen davada, Visa'nın TKK kuralı vasıtasıyla banka kartları pazarına girişleri engellediği ve bu piyasada tekelleşmeyi amaçladığı sonucuna ulaşılmış olması, kartlı sistem kuruluşlarının rekabeti bozucu amaçlarla da hareket edebileceğini açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Kartlı sistem kuruluşlarının motivasyonlarının gerçekçi bir şekilde ele alınması durumunda, TKK kuralının refah üzerindeki etkilerine yönelik olarak Rochet ve Tirole'nin ulaştığı sonuçların seçici bir yaklaşımın ürünü olduğu ileri sürülebilecektir. Dolayısıyla, TKK kuralının refah üzerindeki etkilerinin sağlıklı bir şekilde ortaya konulabilmesi için, uygulamanın “bağlama” yönünü de dikkate alan bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu noktada, Rochet ve Tirole'nin makalelerinde de kabul edildiği üzere, “bağlama” teorisine ilişkin olarak geçtiğimiz dönemdeki pek çok çalışmada, bu uygulamaların rekabetçi (refahı artırıcı) etkilerinin yanında “pazarın kapatılması”, “rakiplerin dışlanması”, “fiyat ayrımcılığı” gibi bazı rekabeti bozucu (refahı azaltıcı) etkilerinin de bulunabileceği ortaya konulmuştur⁴⁶.

Kartlı sistem kuruluşlarının rekabeti bozma amaçlı da hareket edebilecekleri kabul edildiğinde, Rochet ve Tirole'nin modelindeki aksine, Visa ve MasterCard'ın TKK kuralını uygularken ürünlerden birinin maliyetini diğerine aktarmak gibi bir motivasyonlarının bulunmayacağı düşünülmektedir. Zira, Visa ve MasterCard

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Rochet ve Tirole 2006, s.4., dipnot 6.

tarafından sunulan ürünler piyasada bağımsız olarak satışa sunulmamaktadır. Dolayısıyla, söz konusu ürünlerden birine veya birkaçına ihtiyaç duyan tüketicilerin (üye işyerlerinin), bu ürünleri paket halinde almak dışında bir seçeneği bulunmamaktadır. Kaldı ki, söz konusu ürünler bağımsız olarak satılmış olsalar bile, ürünlerin birinde tekel konumuna sahip olan bir teşebbüsün, ürünlerden birinin veya birkaçının fiyatını suni olarak yükseltip, ardından paketin fiyatını düşürmek suretiyle toplamda hiçbir zarara uğramaksızın tüketici refahını azaltması da mümkündür⁴⁷. Bu hususlar dikkate alındığında, Rochet ve Tirole'nin TTK kuralının toplumsal refahı artırdığı yönündeki görüşlerinin, modelin teorik varsayımları çerçevesinde geçerli olmakla birlikte, piyasa gerçekliklerini tam olarak yansıtmadığı için kabul edilebilir nitelikte olmadığı düşünülmektedir.

Bunun yanında kredi kartının maliyetinin bir kısmının banka kartına aktarılabilmesi varsayımının, ülkemizdeki kart kullanım oranları ve farklı ödeme araçlarının talep yapısı ile birlikte değerlendirildiğinde, ikna edici olmadığı düşünülmektedir. Zira kredi kartı ülkemizde oldukça yüksek kullanım oranlarına sahiptir ve tüketiciler gözünde kredi kartı, nakit vb. ödeme araçları ile ikame olarak görülmeyen bir üründür. Tüketiciler bakımından kredi kartının bu denli güçlü ve vazgeçilmez bir ürün olması, onu işyerleri bakımından da vazgeçilemez hale

47 Örneğin Rubinfeld, (RUBINFELD, D. L. (2005), "3M's Bundled Rebates: An Economic Perspective", University of Chicago Law Review, Vol: 72, s. 252), paket içerisindeki ürünlerin bağımsız satış fiyatlarının önce suni olarak artırıldığı ardından da paketin fiyatının söz konusu ürünlerin indirim öncesindeki bağımsız satış fiyatları toplamına kadar düşürüldüğü bir durumda "sözleşmesel bağlama"nın (contractual tying) ortaya çıkacağını belirtmekte ve bu uygulama sonucunda A ürününü tekelci teşebbüsten alan müşterilerin B ürününü de aynı teşebbüsten almayı tercih edebileceklerine dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, Nalebuff da (NALEBUFF, B.(2005), "Exclusionary Bundling", The Antitrust Bulletin, Vol: 50, No: 3, s. 324-327) satış fiyatı m olan A ürünü üzerinde tekel konumuna sahip olan bir teşebbüsün, bu ürünü rekabetçi bir piyasada c fiyatına satılan tamamlayıcı B ürünü ile sabit oranlarda birleştirip bir paket halinde sunması halinde iki şekilde maliyetsiz bir "dışlayıcı bağlama"nın (exclusionary bundling) gerçekleşebileceğini ortaya koymuştur. İlk durum, A ürününün tek başına satış fiyatının artırılarak (m+e), B ürününün fiyatının azaltılarak (c-e) yapılması ve iki ürünün birlikte (m+c) fiyatına satılmasıdır. Bu tür bir durumda, tekelci firma, B ürününde bir kayba uğramakla birlikte bu kaybını A ürününde telafi etmekte ve toplamda hiçbir kayba uğramamakta ve kâr maksimizasyonunu böylece sağlamaktadır. Tam rekabetçi bir piyasa faaliyet gösteren rakipler ise bu uygulama sonucunda, c fiyatından aşağı satış yapamadıkları için pazar dışına itilmektedirler. Ancak yazar bu tür bir durumda tüketiciler aynı fiyatı ödeyecekleri için tüketici refahında bir kaybın olmayacağını; ayrıca kısa vadede tekelcinin bu kapamadan bir kazancının olmayacağını ancak uzun vadede A pazarına girmek isteyen potansiyel rakiplerin aynı paketi sunmak durumunda kalmaları halinde tamamlayıcı B ürününü sunan bir sağlayıcı bulamayacakları için dezavantajlı duruma düşebileceklerini ve böylece bu durumun tekelci teşebbüsün A pazarındaki tekelini korumasına katkı sağlayacağını belirtmekte; ayrıca B pazarına giriş maliyetli ise ve özellikle pazar dışına itilmiş rakipler A firmasının kendilerini aynı uygulama ile yine pazar dışına itebileceğini düşünüyorlarsa A firmasının B pazarında da güç kazanabileceğini ileri sürmektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz. KOCABAŞ, B. (2008), *İndirim Sistemleri ve Rekabet: Tek Taraflı Davranışlar Açısından Bir Değerlendirme*, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri Serisi, No:90, Ankara s. 30-32).

getirmektedir. İşyerleri kendilerine fazladan maliyet yükleyen bu ödeme aracını reddettiklerinde gelirlerinde önemli bir azalma olacağını bildiklerinden, üye işyeri komisyon oranlarındaki önemli bir artış karşısında bile kart kabul etmeyi durduramamaktadır. Kart hamilleri herhangi bir maliyetle karşılaşmadıkları, işyerleri de müşteri kaybetmekten korktukları için kredi kartının fiyatına (komisyon oranlarına) duyarlıdır. Bu durumun farkında olan kart kuruluşlarının fiyat esnekliğinin düşük, talebin yüksek olduğu bir ürünün (kredi kartının) fiyatını düşürmeleri beklenmeyecektir. Ayrıca ülkemizde banka kartı çok az tercih edilen bir üründür. Bu halde kredi kartının komisyon oranındaki çok küçük bir azalmayı telafi etmek için banka kartının komisyonun önemli ölçüde artırılması gerekmektedir. Dolayısıyla kart kuruluşları ya da bankaların kredi kartının komisyon oranlarını düşürmektense her şekilde kabul edileceğini bildikleri güçlü ürünlerine zayıf ürünlerini bağlayıp, zayıf ürünlerinin fiyatını artırmaları daha rasyoneldir. Nitekim komisyon oranları incelendiğinde banka uygulamalarının bu görüşü desteklemekte olduğu görülmektedir.

IV.3. TTK Kuralı'na İlişkin Türkiye'deki Uygulamaların 4054 Sayılı Kanun'un 4. ve 6. Maddeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Bu bölümde, Türkiye'de TTK kuralının iki farklı görünümüne ilişkin değerlendirme yapılacaktır. Bunlardan ilki, Visa ve MasterCard kurallarının bir sonucu olarak, Visa/MasterCard markalı bir kredi kartının kabul edilmesi halinde diğer tüm Visa/MasterCard markalı kredi kartlarının kabul edilmesi; Visa Electron/Maestro markalı bir banka kartının kabul edilmesi halinde ise Visa Electron/Maestro markalı diğer tüm banka kartlarının kabul edilmesidir. Marka düzeyinde kabul zorunluluğu içeren bu tür bir TTK kuralında, üye işyerlerine, aynı kartlı sistem kuruluşunun/bankanın kredi kartı ile banka kartını aynı anda kabul etme zorunluluğu yüklenmemekte; ancak herhangi bir kartlı sistem kuruluşunun banka/kredi kartının kabul edilmesi halinde, banka ayrımı yapılmaksızın söz konusu kartlı sistem kuruluşunun markası ile çıkartılmış tüm banka/kredi kartlarının kabulü zorunlu tutulmaktadır. Böylece, üye işyerlerinin daha iyi koşullar sunan bankalarla çalışma veya daha düşük maliyetli kredi/banka kartlarını kabul etme serbestisi elinden alınmaktadır. Bu tür bir TTK kuralı, ABD de dahil olmak üzere hemen hemen tüm dünyada uygulanmaktadır.

TKK kuralına ilişkin Türkiye uygulaması bağlamında değerlendirilmesi gereken bir diğer husus ise, Türkiye’de bankaların üye işyerleri ile akdettiği sözleşmelerin bir sonucu olarak üye işyerlerine getirilen TKK kuralıdır. Kartlı sistem kuruluşlarının kurallarından çok daha kapsamlı bir kısıtlama içeren bu kurala göre, üye işyerlerinin anlaşmalı olduğu bankanın hangi marka altında ihraç edildiğine bakılmaksızın bütün kredi ve banka kartlarını kabul etme zorunluluğu bulunmaktadır. Geçtiğimiz yıllarda ABD’de görülen Visa/MasterCard davasına da konu olan bu kural, Türkiye’de ABD’dekinin aksine kartlı sistem kuruluşlarından ziyade bankaların uygulamasından kaynaklanmaktadır. Kuralın en belirgin sonucu, kredi kartlarının diğer kredi kartlarına ve banka kartlarına bağlanmasıdır. Diğer taraftan Türkiye’de bankalar tarafından uygulanan TKK kuralı, ABD’de yasaklanandan daha ileri bir kısıtlama da içermektedir. Şöyle ki, bankaların üye işyerleri ile imzaladığı sözleşmelerde ilgili bankanın ihraç ettiği tüm kartların kabulü öngörüldüğü için ve ülkemizde bankalar aynı zamanda hem Visa/Visa Electron markalı hem de MasterCard/Maestro markalı kredi kartı/banka kartı ihraç ettikleri için, banka tarafından ihraç edilen tüm kartların kabulünü öngören bir TKK kuralı ile birlikte, farklı kartlı sistem kuruluşlarının markalarını taşıyan kartların birbirine bağlanması sonucu da doğmaktadır.

TKK kuralının yukarıda değinilen her iki görünümünün ortak özelliği, bir ürünün yanında başka bir ürünün kabulünün şart koşulmasıdır. Bilindiği üzere, bir mal veya hizmet ile birlikte başka bir mal veya hizmetin alımının zorlanması, rekabet hukukunda “bağlama” olarak adlandırılmaktadır. 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesinde, *“belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arası anlaşmalar, uyumlu eylemler ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemlerinin hukuka aykırı ve yasak olduğu”* belirtildikten sonra maddenin 2. fıkrasının (f) bendinde, *“anlaşmanın niteliği veya ticarî teamüllere aykırı olarak, bir mal veya hizmet ile birlikte diğer mal veya hizmetin satın alınmasının zorunlu kılınması veya aracı teşebbüs durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın ya da hizmetin diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da arz edilen bir mal veya hizmetin tekrar arzına ilişkin şartların ileri sürülmesi”* rekabeti bozucu anlaşma ve uyumlu eylemlere örnek olarak gösterilmiştir.

4054 sayılı Kanun'un 6. maddesinde ise, bir veya birden fazla teşebbüsün hakim durumlarını kötüye kullanmalarının yasak olduğu belirtildikten sonra, 2. fıkranın (c) bendinde; *"Bir mal veya hizmetle birlikte, diğer mal veya hizmetin satın alınmasını veya aracı teşebbüsler durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın veya hizmetin, diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması.."*; (d) bendinde ise, *"Belirli bir piyasadaki hâkimiyetin yaratmış olduğu finansal, teknolojik ve ticarî avantajlardan yararlanarak başka bir mal veya hizmet piyasasındaki rekabet koşullarını bozmayı amaçlayan eylemler"* kötüye kullanma örnekleri arasında sayılmıştır. 4054 sayılı Kanun'un 4. ve 6. maddelerinde yer alan bu ifadelerden, bağlama uygulamalarının Kanun'un hem 4. maddesi kapsamında hem de 6. maddesi kapsamında değerlendirilebileceği anlaşılmaktadır.

IV.3.1. 4054 Sayılı Kanun'un 6. Maddesi Kapsamında Değerlendirme

IV.3.1.1. Genel Olarak

Bağlama uygulamalarının rekabet hukukunda yasaklanmasının ardında yatan temel kaygı, bu uygulamaların tüketici refahını azaltması ihtimalidir. Bu konuya ilişkin iktisadi çalışmalar, ticari hayatta yaygın olarak kullanılan bu uygulamaların pek çok rekabetçi etkisinin bulunduğunu⁴⁸; ancak bazı koşulların varlığı halinde bağlama uygulamalarının tüketici refahını azaltabildiğini ortaya koymaktadır.

Bilindiği üzere, 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi kapsamında "hakim durumun kötüye kullanılması" niteliğini taşıyan bir bağlama uygulamasından bahsedilebilmesi için kümülatif olarak birtakım koşulların bulunması gerekmektedir. Bunlar;

- (a) *İki ayrı ürünün varlığı*
- (b) *Bağlama uygulayan teşebbüsün bu ürünlerin en az birinde (bağlayan üründe) hâkim durumda bulunması (pazar gücüne sahip olması),*
- (c) *Bir ürünün satışının diğer bir ürünün de alımına bağlı olması,*
- (d) *Tüketicilerin bu uygulamadan zarar görmesi,*

48 Bir fiyat farklılaştırması aracı olarak bağlama uygulamalarının tüketicilerin tercih seçeneklerini artırbileceği, sağlayıcıların satışlarını artırarak ölçek ekonomisini yakalamasını sağlayabileceği, kapsam ekonomilerinin söz konusu olduğu endüstrilerde bağlama uygulamalarının maliyetleri düşüreceği, yenilikçiliğin ve ar-ge'nin önemli olduğu dinamik pazarlarda bağlama uygulamalarının yenilikçiliği teşvik edeceği ileri sürülmektedir.

(e) Uygulamanın yarattığı etkinliğin ortaya çıkan tüketici zararından fazla olmaması

şeklinde sıralanabilir.

IV.3.1.2. Visa Ve Mastercard'ın Uluslararası Kurallarından Kaynaklanan TKK Kuralının 6. Madde Kapsamında Değerlendirilmesi

Visa ve MasterCard'ın uluslararası kurallarından kaynaklanan TKK kuralının bu çerçevede değerlendirilmesi halinde, bağlamanın yukarıda sayılan ilk koşulunun sağlanmadığı görülmektedir. Şöyle ki, mevcut dosya kapsamında farklı bankalarca çıkartılan veya farklı maliyetlere sahip olan kredi kartlarının tamamı tek bir ürün pazarı içerisinde değerlendirilmiştir⁴⁹. Aynı değerlendirme banka kartları için de geçerlidir. Dolayısıyla, Visa ve MasterCard'ın uluslararası kurallarından kaynaklanan ve sadece kredi kartlarının kredi kartlarına, banka kartlarının ise banka kartlarına bağlanmasını öngören TKK kurallarının, rekabet hukuku bağlamında iki farklı ürünün birbirine bağlanması olarak değerlendirilmesi mümkün değildir. Diğer taraftan, dosya kapsamında kredi kartları veya banka kartları bakımından ilgili ürün pazarının daha dar belirlenmesi halinde dahi, bağlama uygulamalarının ihlal olarak değerlendirilebilmesi için gerekli olan ilk koşul sağlanmış olsa bile son koşulun sağlanmayacağı düşünülmektedir. Zira Visa ve MasterCard'ın uluslararası düzeyde kabul gören bu kuralının, kartlı ödeme sistemlerinin işleyişi ve kendisinden beklenen faydaları sağlayabilmesi için zorunlu ve makul olduğu değerlendirilmektedir. Bu çerçevede, diğer hususlara bakılmaksızın, Visa ve MasterCard'ın uluslararası kurallarından kaynaklanan TKK kuralının 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi kapsamında "hâkim durumun kötüye kullanılması" olarak değerlendirilemeyeceği düşünülmektedir.

⁴⁹ Esasında günümüzde, kartlı ödeme sistemlerinin gelişmesi ile birlikte, kart ihraç eden kuruluşlar, farklı tüketici tiplerinin taleplerine en iyi hitap edebilecek kredi kartlarını piyasaya sürme arayışına girmişlerdir. Bunun sonucunda "kredi kartları pazarı" homojen ürünlerden oluşan bir pazar olmaktan çıkmış ve gerek tüketicilere sunduğu imlanlar açısından gerekse maliyet açısından çok çeşitli ürünün bir arada bulunduğu bir pazar haline gelmiştir. Örneğin kullanıcılarına belirli bir kullanım sonrasında bedava uçak bileti kazandıran "sık uçan yolcu programı (FFP) kredi kartları", klasik kredi kartlarının sunduğu fonlama hizmetinin yanında, ilave ödüller de sunmaları nedeniyle, klasik kredi kartlarından çok daha maliyetli hale gelmiştir.

IV.3.1.3. Bankaların Uygulamalarından Kaynaklanan TKK Kuralının 6. Madde Kapsamında Değerlendirilmesi

Bankaların uygulamalarının sonucunda ortaya çıkan TKK kuralına ilişkin olarak ise, bölümün başında sunulan açıklamalarda de belirtildiği üzere, kredi kartı ve banka kartı şeklinde iki ayrı ürünün bulunması ve bu ürünlerden birinin kabulünün diğerinin de kabulüne bağlanması nedeniyle bağlama koşullarından birinci ve üçüncü koşulun gerçekleştiği düşünülmektedir. Ancak bu uygulamanın kaynağı olan bankaların bağlayan ürün olan kredi kartları pazarındaki pazar paylarına bakıldığında, 2008 yılında görece en büyük bankanın pazar payının %... olduğu görülmektedir. Söz konusu pazar payı, kredi kartları pazarındaki yüksek yoğunlaşma oranıyla⁵⁰ birlikte ele alındığında önemli bir pazar gücüne işaret etmekle birlikte, pazardaki rakiplerin de benzer pazar gücüne sahip oldukları dikkate alındığında ilgili bankanın hâkim durumda kabul edilmesi için yeterli olmadığı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bankalar tarafından uygulanan TKK uygulamasına ilişkin olarak da 4054 sayılı Kanun'un 6. maddesi kapsamında bir ihlal tespitinde bulunmanın mümkün olmadığı düşünülmektedir.

IV.3.2. 4054 Sayılı Kanun'un 4. Maddesi Kapsamında Değerlendirme

Visa ve MasterCard'ın uluslararası kurallarından kaynaklanan TKK kuralı uygulamasına ilişkin yukarıda belirtilen makul gerekçeler, bu uygulamaların 4. madde kapsamında değerlendirilmesi açısından da geçerli olduğu için bu bölümde, sadece bankaların üye işyerleri ile akdettiği sözleşmeler kapsamında ortaya çıkan TKK kuralı uygulaması değerlendirilecektir.

IV.3.2.1. Genel Olarak

4054 sayılı Kanun'un 4. maddesinin lafzı dikkate alındığında, dikey anlaşmalar çerçevesinde ortaya çıkan bağlama uygulamalarının "rekabeti bozucu bir anlaşma" olarak değerlendirilebilmeleri için *"anlaşmanın niteliği veya ticarî teamüllere aykırı olarak, bir mal veya hizmet ile birlikte diğer mal veya hizmetin satın alınmasının zorunlu kılınması veya aracı teşebbüs durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın ya da hizmetin diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması"*

⁵⁰ 2009 yılının ilk altı ayı verilerine göre Türkiye'de kredi kartları pazarında en büyük dört bankanın pazar payı (CR4) %72,1'dir.

ya da arz edilen bir mal veya hizmetin tekrar arzına ilişkin şartların ileri sürülmesi” yeterli görünmektedir. Ancak bağlama uygulamaları 4. madde kapsamında değerlendirilirken, yukarıda alıntılanan madde hükmünün lâfzî bir yorumuyla yetinilmesi halinde, ilk bakışta tüketiciler korunmuş⁵¹ görünse de nihai durumda rekabet hukukunun asıl amacı olan “tüketici refahının artırılması”nın garanti edilemeyeceği düşünülmektedir⁵². Dolayısıyla, bağlama uygulamaları 4054 sayılı Kanun’un 4. maddesi kapsamında değerlendirilirken, “hâkim durumda bulunma” şartı ve “uygulamanın yarattığı etkinliğin ortaya çıkan tüketici zararından fazla olmaması” şartı dışında 6. madde için aranan koşulların geçerli olduğu düşünülmektedir. Hâkim durum koşulunun yerine, uygulamanın ilgili pazarda hissedilir derecede bir etki doğuracak kadar yaygın ve bağlama uygulayan teşebbüsün/teşebbüslerin ilgili pazarda önemli bir pazar gücüne sahip olup olmadığına bakılacaktır. “Uygulamanın yarattığı etkinliğin ortaya çıkan tüketici zararından fazla olmaması” koşulunun ise, son tahlilde ihlal tespitinde bulunmak için gerekli olmakla birlikte daha çok Kanun’un 5. maddesi çerçevesinde muafiyet incelemesi kapsamında değerlendirilebilecek bir husus olduğu düşünülmektedir.

IV.3.2.2. Bankaların Üye İşyerleri ile Akdettiği Sözleşmelerden Kaynaklanan TTK Kuralının 4. Madde Kapsamında Değerlendirilmesi

Bankaların üye işyerleri ile akdettikleri sözleşmeler çerçevesinde ortaya çıkan TTK kuralı bu bağlamda değerlendirildiğinde, bir önceki bölümde de belirtildiği üzere, kredi kartı ve banka kartı şeklinde iki ayrı ürünün bulunması ve bu ürünlerden birinin kabulünün diğerinin de kabulüne bağlanması nedeniyle bağlama koşullarından birinci (iki ayrı ürünün varlığı) ve üçüncü koşulu (bir ürünün satışının diğer bir ürünün de alımına bağlı olması) karşılanmaktadır. Bağlama uygulamasını gerçekleştiren teşebbüsün/teşebbüslerin bağlayan ürün pazarında önemli bir pazar gücüne sahip

⁵¹ Kaldı ki zaten alıcı ile satıcı arasındaki ticari ilişki çerçevesinde ortaya çıkan ve anlaşmanın niteliğine ve ticari teamüllere aykırı olarak, bir mal veya hizmet ile birlikte diğer bir mal veya hizmetin satın alınmasının zorunlu kılındığı uygulamalar, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un 5. maddesi kapsamında da yasaklanmaktadır. Dolayısıyla, “tüketicinin korunması” kaygısına ilişkin öncelikli düzenlemenin 4077 sayılı Kanun olduğu düşünülmektedir.

⁵² Bağlama uygulamalarında (ve genel olarak dikey anlaşmalar çerçevesinde ortaya çıkan rekabet kısıtlamalarında) salt Kanun’un lafzına bağlı bir yorum, ne Kanun’un sistematiğine ne de amacına uygun olacaktır. Zira bu durumda aynı eylem; 4054 sayılı Kanun’un 6. maddesi kapsamında “rekabetçi” bir eylem olarak değerlendirilirken, Kanun’un 4. maddesi kapsamında “rekabeti bozucu” bir eylem olarak değerlendirilecektir. Oysaki 4054 sayılı Kanun’un bir bütün olarak rekabetin korunması ve böylece tüketici refahının artırılması amacını taşıdığı dikkate alındığında, aynı eyleme ilişkin olarak Kanun’un farklı maddeleri arasında bir çatışmanın bulunmaması gerekir (Bkz. Rekabet Kurulu’nun 20.05.2009 tarih ve 09-23/492-118 sayılı Kararı).

olması koşuluna ilişkin olarak ise belirtilmesi gereken husus, anılan uygulamanın Türkiye’de kredi kartları pazarında faaliyet gösteren en büyük dört banka tarafından uygulandığı ve bu dört bankanın pazar payları tek başına çok yüksek olmasa da, ülkemizde kredi kartları pazarının yoğunlaşmış yapısı ve bankalar arasındaki kredi kartı işbirlikleri ile bu yoğunlaşmanın daha da arttığı dikkate alındığında, kredi kartları pazarı açısından önemli bir pazar gücüne işaret etmektedir⁵³. Dolayısıyla TKK Kuralı’nın 4. madde kapsamında rekabeti bozucu bir bağlama uygulaması olarak değerlendirilmesi için gerekli olan “önemli bir pazar gücüne sahip olma” koşulunun da inceleme konusu uygulama bakımından karşılandığı değerlendirilmiştir. Bağlama uygulamalarının 4. madde kapsamında değerlendirilmesi için gerekli olan son koşul ise bilindiği üzere “tüketicilerin uygulamadan zarar görmesi” dir.

Doktrinde hâkim olan görüşe göre, bağlama uygulamalarının tüketici refahını azaltması iki yolla gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki, bağlayan ürün pazarında tekel konumunda bulunan (en azından ciddi bir pazar gücüne sahip olan) teşebbüsün, bağlama uygulaması yoluyla bu pazardaki tekel konumunu korumasıdır. İkincisi ise yine bağlayan ürün pazarında tekel konumunda olan teşebbüsün bağlama yoluyla bağlanan ürün pazarındaki rakiplerini dışlaması ve böylece bir pazardaki gücünü diğer bir pazara aktarmasıdır.

İnceleme konusu uygulamada, banka kartlarının kredi kartlarına bağlanması nedeniyle, gerek kredi kartları pazarındaki gerekse banka kartları pazarındaki potansiyel rekabetin kısıtlanabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bu uygulama farklı kartlı sistem kuruluşlarının kartlarının birbirine bağlanması sonucunu doğurduğu için kartlı sistem kuruluşları arasındaki rekabeti de olumsuz etkileyebilecektir. Yukarıda sayılan rekabetçi kaygılar dışında TKK kuralının ödeme sistemlerinin işleyişine ilişkin doğurduğu bir diğer rekabetçi kaygı ise, bu uygulama ile ödeme sistemlerinin işleyişinin piyasa disiplininin uzaklaşması ve ödeme sistemlerinin işleyişindeki dengenin optimal düzeyden uzakta gerçekleşmesidir.

⁵³ Nitekim bankalar arasındaki kredi kartı işbirlikleri sonucunda, başlıca kredi kartı markalarının pazar payları incelendiğinde, 2009 yılının ilk yarısı verilerine göre Garanti-TEB-Denizbank-Şekerbank tarafından ihraç edilen Bonus Kart’ın %...; Yapı Kredi-Anadolu-Fortis-Vakıfbank tarafından ihraç edilen World Kart’ın %...; İş Bankası-Ziraat-Oyakbank tarafından ihraç edilen Maximum Kart’ın %...; Akbank-Citibank tarafından ihraç edilen Axess Kart’ın %...; HSBC-Tekstilbank-Halkbank tarafından ihraç edilen Advantage Kart’ın ise %... pazar payına sahip olduğu görülmektedir.

Bilindiği üzere etkin bir piyasada fiyatların, arz ve talebin karşılaştığı optimal bir düzeyde oluşması beklenmektedir. Ancak kartlı ödeme sistemlerinin “çift taraflı pazar” özelliğine sahip olması, bankaların kartlı ödeme sistemlerine ilişkin fiyatlandırmalarını piyasa baskısı altında kalmaksızın belirleyebilmelerine imkân sağlamaktadır. Şöyle ki, normal koşullarda kartlı ödeme sistemlerinin maliyetlerinin kart sahiplerine doğrudan yansıtılması halinde, üye işyerlerine kıyasla talep esnekliği daha yüksek olan kart sahipleri, kendileri için en az maliyetli olan kartı tercih edeceklerdir. Ancak bu durumun farkında olan bankalar, üye işyerlerine getirdikleri birtakım kısıtlamalar (ilave ödeme yasağı, indirim yasağı, ayrımcılık yasağı vs.) ile kartlı ödeme sistemlerinin gerçek maliyetlerinin tüketicilere yansıtılmasının önüne geçmekte ve pazarın çift taraflı yapısından da faydalanarak, ödeme sistemlerinin maliyetlerinin büyük bir kısmını kart sahiplerine kıyasla talep esnekliği daha düşük olan üye işyerlerine yüklemektedir. İşte bu noktada TKK kuralı, üye işyerlerinin farklı maliyetlerdeki kartlar arasında seçim yapmalarını kısıtlayarak kartlı ödeme sistemlerinin maliyetlerinin üye işyerlerine yüklenmesinde kilit bir rol oynamaktadır.

Şöyle ki, üye işyerleri, aynı markayı taşıyan bütün kartları kabul etmek zorunda kaldıkları için anlaşmalı olmadıkları (üye işyeri olmadıkları) bankaların kartını da kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla daha fazla üye işyeri komisyonu ödedikleri kartları kabul etmektedirler. İşyerleri artan maliyetlerini rekabetin yoğun olduğu ya da ürünün homojen olduğu sektörlerde fiyatlara yansıtamadıklarından bu maliyetlere kendileri katlanmak durumunda kalmaktadırlar. Bunun yanında Türkiye örneğinde olduğu gibi bankalar çok güçlü ve talep esnekliği düşük bir ürün olan kredi kartına, tüketiciler tarafından fazla tercih edilmeyen başka bir ürünü (banka kartını vb.) bağlayarak, bağlanılan ürünü gerçek maliyetinin çok üzerinde bir fiyattan satabilmektedirler. İşyerleri kabul ettikleri ürünün gerçek maliyetini bilmediklerinden yeterince fayda-maliyet değerlendirmesi yapamamaktadırlar. Bu durumda kabul etmek istemeyecekleri bir ürünü de kabul etmek durumunda kalmaktadırlar. Ayrıca üye işyerlerinin komisyon oranlarını fiyatlarına yansıtabildikleri ürünlerde nihai tüketiciler de fiyatların yükselmesi nedeniyle uygulamadan zarar görmektedirler.

Öte yandan TKK kuralı bankalara ihraç ettikleri bütün ürünlerin kabul edileceği güvencesi verdiği için bankalar toplumsal maliyeti en az olan kart ihraç etmektense, kendi kârlarını en çoklayacakları kartları ihraç etmek yoluna gitmektedirler. Şöyle ki; tüketiciler genellikle kart taşımanın maliyetine katlanmadıkları hatta hediye puan,

taksit gibi yollarla negatif fiyatlandırıldıkları için yeterince sağlıklı bir fayda-maliyet analizi yapamamaktadırlar. İşyerleri ise üye işyeri sözleşmesi gereğince anlaşmalı oldukları bankaların ihraç ettikleri tüm kartları kabul etmek zorunda olduklarından, maliyetli kartları da kabul etmek durumunda kalmaktadırlar. İşyerleri maliyetli kartları reddedemedikleri için bankaların yeterince etkin olmayan ürünleri de satılmakta ve bankaların daha düşük maliyetli ürün çıkarma motivasyonları düşmektedir.⁵⁴ Ülkemiz uygulaması bunun en çarpıcı örneklerinden biridir. Zira toplumsal maliyeti en yüksek ürün olan kredi kartı, en çok kullanılan ödeme aracıdır. Bunun geçmiş yıllardaki enflasyonist ortamın ve bankaların hediye puan ve taksit vb. uygulamalarının bir sonucu olduğu kabul edilmekteyse de düşük maliyetli ürün geliştirilememesinde bankaların sözleşmeler yoluyla kurdukları kabul güvencesinin rolünün de etkili olduğu düşünülmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi, ülkemizde uygulandığı şekliyle TKK kuralı hâlihazırda kredi kartları ve banka kartları pazarlarında yarattığı pazarın kapatılması ve rakiplerin dışlanması gibi rekabetçi kaygıların ötesinde sistemin işleyişinin etkinlikten uzaklaştırması şeklinde önemli bir olumsuz sonuç doğurmaktadır.

Bununla birlikte TKK kuralı ile ortaya çıkan maliyet ve rekabetçi endişelerin yanında, bir takım etkinlik kazanımlarından bahsetmek de mümkündür. Örneğin, üye işyeri sözleşmelerine konulan TKK kuralı sayesinde, yeni çıkan veya benzer özellikteki kartlı ödeme araçları için ek sözleşme yapmaya gerek duymadan bu kartların tüm üye işyerleri tarafından kabulünün sağlandığı görülmektedir. Bankaların, ihraç edecekleri yeni kartlar için işyeri kabul güvencesi sağlamaları, tüketicilerin bu ürünleri kullanmaya ikna edilmesini de kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla bankalar, yeni ürün geliştirmek konusunda daha istekli olmaktadır. Ayrıca gerek bankalar gerekse de üye işyerleri yeni sözleşme yapmaktan kaynaklanan işlem maliyetlerinden kurtulmaktadır. Bu durum özellikle bankalar bakımından önemli bir maliyet avantajı olarak değerlendirilebilir. Buna ek olarak, üye işyerleri tarafından gönderilen yazılarda da, TKK kuralının sözleşme yapma maliyetlerini düşürdüğü ve işlem hacmini

⁵⁴ LEVITIN A. J; "Priceless? The Economic Cost of Credit Card Merchant Restraints", 55 *UCLA Law Review* 1321, 2007-2008.

artırdığına dikkat çekilmiştir⁵⁵. Sonuç olarak, TKK kuralının yeni ürün geliştirilmesi ve işlem maliyetinin düşürülmesi yoluyla ekonomik fayda sağladığı kabul edilebilecektir.

Ayrıca TKK kuralı tüketiciler bakımından da bir takım faydalar ortaya çıkarmaktadır. Bilindiği üzere kart hamilleri kart kullanmakla doğrudan bir maliyete katlanmamakta, aksine kart sistemlerinin kurallarından fayda sağlamaktadırlar. Dahası kart kurallarının pek çoğu tüketicilerin kartlı ödeme sistemlerinden elde edecekleri faydayı artırmak için konulmaktadır. Bu kapsamda TKK kuralı da, kart kuruluşlarının kart hamillerine, dünyanın neresinde olursa olsunlar, kartın üzerindeki markanın bulunduğu bütün işyerlerinde kartlarının kabul edileceği güvencesi vermektedir. Bu şekilde kart hamilleri bakımından nakit taşıma ya da çok sayıda kredi kartı taşıma zorunluluğu büyük ölçüde azaldığı gibi belirsizlikler de ortadan kalkmaktadır. Bu bakımdan TKK kuralının kart hamilleri bakımından belirgin bir fayda ortaya çıkardığı kabul edilmektedir. Kart kuruluşları bu şekilde tüketicilerin sisteme katılımını artırmakta ve böylelikle üye işyerlerine bir takım maliyetler yükleyen kuralları daha kolay kabul ettirebilmektedirler.

TKK kuralı işyeri için de bir takım faydalar sağlamaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi işyerleri TKK kuralı nedeniyle bankaların ihraç ettiği yeni kartları kabul edebilmek için yeni sözleşme imzalamak zorunda kalmamakta, bu sayede işlem maliyetleri azalmaktadır. Ayrıca farklı tipte kart kullanan müşteriler herhangi bir mağazada kartının geçerli olduğunu bildiğinden işyerlerinin alışveriş hacmi artmakta ve tüketiciler bakımından sağlanan bu kabul güvencesi ile kartın reddedilmesinden kaynaklanan müşteri şikâyetleri ortadan kalkmaktadır.

Öte yandan, Visa ve MasterCard kurallarından biri olan TKK kuralı kart sistemlerinin devamı için gerekli görülmektedir. Zira kart sistemleri işyeri kabul güvencesi sağlayamadıkları zaman, tüketicileri kart sistemlerine dâhil edemeyecekler, dolayısıyla pazarın kart hamili tarafında yeterince müşteri toplayamadıkları zaman işyerleri tarafını da kart sistemlerine dâhil etmeleri mümkün olmayacaktır. Bu durumun farkında olan Visa ve MasterCard, kart sistemlerinin devamı için TKK kuralını vazgeçilmez olarak nitelendirmektedir. Bunun yanında tüketicilerin kartlarının kabul edileceği güvencesiyle harcama yapma eğilimlerinin arttığı ve böylelikle işyerlerinden yapılan işlem hacminin arttığı, dolayısıyla TKK

⁵⁵ Bkz. II.5. sıra sayılı tespit.

kuralının tüketici faydasını artırmaya yönelik bir kural olduğu öne sürülmüştür. Kart sistemlerinin bu iddiaları rekabet otoriteleri nezdinde belirli bir ölçüde kabul görmüştür. Visa'nın Elektron, MasterCard'ın Maestro markası altında markalaştırdığı banka kartlarının TKK kuralının dışında bırakılması kaydıyla, Visa ve MasterCard markalı kredi kartlarının kendi aralarında bağlanmasına izin verilmiştir. Bu kapsamda bu tür bir bağlamanın Türkiye uygulaması bakımından da ihlal olarak değerlendirilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Bu çerçevede ülkemizde uygulandığı şekliyle TKK kuralının; üye işyerleri, kart hamilleri ve bankalar bakımından ortaya çıkardığı faydalar dikkate alınarak, 4054 sayılı Kanun kapsamında yasaklanmasının gerekli olmadığı; ancak banka kartının kredi kartına alternatif olarak gelişmesini ve bankalar arasında ve bankaların kendi kartlı ödeme araçları arasındaki rekabetin gelişmesini engelleyebileceği dikkate alındığında Visa ve Mastercard'a; Türkiye'de faaliyet gösteren bankalara, ilgili ticaret odalarına iletilmek üzere TOBB'a, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonuna ve ilgili tüketici derneklerine bilgilendirme amaçlı yazı gönderilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

V. SONUÇ

Yukarıda yer verilen tespit ve değerlendirmeler ışığında;

- a) Ülkemizde Tüm Kartları Kabul (TKK) kuralına ilişkin uygulamaların 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu'ndan kaynaklanmadığı,
- b) Halihazırda uygulanmakta olan TKK kuralının, kartlı sistem kuruluşlarının uluslararası kuralları ve bankaların üye işyerleri ile akdettiği sözleşmeler olmak üzere iki ayrı kaynağının bulunduğu,
- c) Kartlı sistem kuruluşlarının uluslararası kurallarından kaynaklanan TKK kuralının mevcut haliyle kartlı ödeme sistemlerinin işleyişi için gerekli ve makul olması nedeniyle 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un 4. ve 6. maddesi kapsamında ihlal olarak değerlendirilemeyeceği,
- d) Bankaların üye işyerleri ile akdettiği dikey nitelikli sözleşmelerden kaynaklanan TKK kuralının ise rekabeti sınırlayıcı etkilere sahip olması nedeniyle 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesi kapsamında değerlendirilebileceği,
- e) Ancak, bu aşamada TKK kuralının doğurduğu rekabetçi kaygıların giderilmesine yönelik olarak Visa ve Mastercard'a; Türkiye'de faaliyet gösteren bankalara, ilgili ticaret odalarına iletilmek üzere TOBB'a, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonuna ve ilgili tüketici derneklerine yazı yazılmasının da benimsenebileceği

kanaat ve sonucuna ulaşılmıştır.

Bilgi ve gereği için arz olunur.

25.11.2009, Ankara

Esin AYGÜN
Rekabet Uzmanı

Bekir KOCABAŞ
Rekabet Uzmanı

Sinan BOZKUŞ
Rekabet Uzmanı

Hale GÜNDÜZ
Rekabet Uzmanı

Selvi KOCABAY
Rekabet Uzman Yrd.